БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СЭКП ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1955 ИЮНЬ 4 СУББОТА № 112 (3306)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Совет Эвилелиниң болгаш Югославияның чазак төлээлериниң ажылының дугайында дыннадыг (1 арын).

Совет чазак төлээлериниң Югославияда чоруп турары (1 арын).

Пионер лагерьлери сезонун эгелеп турар (1 арын).

Н. Намай.—1955 чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыш (2 арын).

Д. Сангы-Бадра.—Эрткен өредилге чылының четпестерин келир өредилге чылында болдурбас херек (2 арын).

И. Цевелев. — Көдээ аныяктарның ортузунга социалистиг чарышты калбартыр (2 арын).

«ИСКРА» КОЛХОЗ КӨДҮРЛҮҮШКҮНЧЕ ОРУКТА (3 арын).

Т. Ремизов. — Канадада ажыл чок чорук (4 арын).

Барыын Германияның чазаа шериг чыылдазының дугайында хоойлу төлевилелин парламентиге киирген. (4 арын).

Совет-япон чугаалажышкыннарга (4 арын).

Француз эрге-чагыргаларның Камерунда кадыг каржы чоруктары (4 арын).

Мурнундагы гитлержиин Алдыы Саксонияның культура министриге томуйлаанынга Барыын Германияның хөй-ниитили удурланып турар (4 арын).

КҮРҮНЕ АППАРАДЫНЫҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ БЕДИК ХАРЫЫСАЛГАЗЫ

Коммунистиг партия, Совет чазак үлетпүрүнүң, хамыктың мурнунда аар индустрияның чайгылыш чок өзүлдезин чедип ап, көдээ ажыл-агайны улуу-биле көдүрер, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалын бедидер дугайында доктаамал сагыш салышкынын салып турар. Ол төөгүлүг сорулгаларны шиитпирлээри күрүне аппарадының ажылчорудулгазын улам ыңай экижидерин негеп турар.

Күрүне аппарадын сайзырангайжыдарының шиитпирлиг үүлү болза, улуг-даа, бичии-даа бүгү удуртукчуларны чаа, мурнакчы, дешпилгелиг үүлдүн сагыш-бодалынга кижизидери, ажылчы чоннарның инициативазын калбаа-биле ажыглаары, шүгүмчүлелди болгаш боттшүгүмчүлелди бүгү хемчеглер-биле казбартыры болур.

Күрүне аппарадының ажылын экижидер талазы-биле сөөлгү үениң иштинде партия болгаш совет органнар элээн хөй хемчеглерни боттандырган. Ынчалзажов ол айтырыгның талазы-биле партияның болгаш чазактың айтыышкыннары амыдыралда ам-даа ындыг-ла чүткүлдүү-биле боттанмайын турар. Эргелелдің хөй-хөй адырларының ажыл чорудулгазының кошкак талаларының бирээзи болза, ажылдакчыларның оларга дааскан ажыл-херек дээш чогуур харыысалгазының чок болуп турары болур.

Күрүне аппарадының ажылдакчызынга улуг бүзүрел таварышкан. Анаа улуг хүлээлгелер онаатынган. Ол кезээде бүгү үүлдериниң талазы-биле партияның болгаш күрүненің эрге-ажыктарын барымдаалап, бодунуң хүлээлгелерин күүседирде сагылга-чурумнуң, чүткүлдүг чоруктуң үлегер-чижээн көргүзер ужурлуг. Совет күрүне аппарадының ажылдакчызы болуру—кандыг-даа даалганы чогаадыкчы ёзу-биле көрүп, онаалгаларны ёй-шаанда ылап күүседиринче угланган бүгү-ле эргежок чугула хемчеглерни алыры, четпестерге удур шиитпирлиг демисежири болур.

Эргелелдің чамдык адырларында аппарат ажылының ленинчи принциптерин үреп турарының фактылары ам-даа таварышкылап турар. Ол чорук ылаңгыя министерстволарның болгаш эргелелдериниң чамдык удуртукчулары айтырыгларны боттары тускай шиитпирлээриңден былдап турарындан, ажыл-агайның аданда чагырткан адырларында ажылды организастаарының орнунга ажыл чызыр чоруктуң төрүүндүрүп турарындан илергейлетинин турар. Олар бүдүрүлгелерден, тудуглардан болгаш чер-черниң организацияларындан кирген айтырыгларны болгаш саналдарны болган чок-ла кичээнгей чок ёзу барымдаалап, бюрократыг ёзу-биле көрүп турар. Оон түннелинде министерстволарның болгаш эргелелдериниң мурнунга тургустунган айтырыглар үр үениң иштинде шиитпирлетинмейн турар.

Чижек кылдыр ССРЭ-ниң Хөмүр даш үлетпүрүнүң министерствозун ап болур. Бодунуң үезинде ол министерстволуң трестилериниң бирээзинге чаа шахта тудуушкуну эгелээн. Тудуушкунга 8 миллион рубльди киргениниң соонда ында хөмүр даштың күрлавырлары кызыгаарладыг, оон шынары куду, ол тудугну кынатынмаан даг-геологтуг медээлерге үндезилендир тургускан төлевилел ёзугаар эгелээн деп чүве илерээн. 1951 чылда-ла ол черниң организацияларын шахтаның тудуушкунун соксадыр болгаш акша-хөреңгилерни өске черде хөмүр даш тывыжын хөгжүдериниче киирер дугайында айтырыгны көөр дугайты саналды министерствога киирген. Ол айтырыгны ол үеден эгелээш-ле каш удаа тургузуп келген, ынчалза-даа министерство ону шиитпирлевээн.

Ол факт чүнүң дугайын чугаалап турарыл? ССРЭ-ниң Хөмүр даш үлетпүрүнүң министерствозунуң чамдык ажылдакчылары дааскан ажыл-херек дээш харыысалганы чидиргениниң дугайын чугаалап турар. Оларның сагыш амыр дүжүметсиг чоруу күрүненің акша-хөреңгилерин төтчеглээринге чедирип, хөмүр даш тывыжын көвүдериниң бар курлавырларын ажыглаарынга шаптыктан турар.

Эргелел аппарадының бүгү адырлары ажыл-агайның оларга чагырткан адырларында ажылды ёзулуг тодаргай боттуг ажыл-ишчи ёзу-биле организастаар хүлээлгелиг. Оларның хүлээлгези—продукция үндүрүлгезин көвүдериниң, оон шынарын экижидериниң болгаш боттунени чиигедириниң бүгү болдунар аргаларын дилеп тывары, чаа техниканы болгаш ең сайзырангай технологияны нептередирин чедип алыры болур. Ындыг турбуже, күрүне аппарадының амыдыралдан хоорулган чамдык ажылдакчылары оларга чагырткан бүдүрүлгелерде болгаш тудугларда үүү болуп турарын билбестеп, ажыл чызыр, шаптыланчак чоруктар-биле эптежип турар.

Бүдүрүлгелерни тодаргай болгаш оперативтиг удуртпайн турары дээш, чаа техниканы нептередиринче кичээнгей салбайн турары дээш, бүдүрүлгени хөгжүдериниң ёй келген айтырыгларын шиитпирлээрде ооҗум чоруу дээш хөй-хөй министерстволарны болгаш эргелелдерни үлетпүр ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга шынгыы шүгүмчүлээн.

Эргелел аппарадының кандыг-даа ажылдакчызы шаптыланчак чоруккы үүү, кандыг-даа кижиниң күрүне сагылга-чурумун, канчаар-даа үрээр чоруунга удур эптеш чок демиселди чорударын хүлээлгениң бедик сагыш-бодалы хүлээдип турар. Эргелел аппарады тода ажылдап, партияның болгаш чазактың шиитпирлерин чугаажок күүседирин хандырар ужурлуг. Ол негелдеги үрей бээр черлерге ажылга улуг чазыглар чайлаш чок болур.

ССРЭ-ниң Эзт болгаш сүт продуктулар үлетпүрүнүң министерствозу капитал салышкыннарга бердинген дыка хөй акша-хөреңгилерни ажык чок ажыглап турар. Күрүне планнарын күүсетпейн турарының түннелинде доозулбаан тудугларның саны чыл тудум өзүп турар болгаш доостунмаан тудугларга чарыгдатынган акша-хөреңгилериниң хемчээли барымдаа чокка көвүдеп турар. Акша-хөреңгилер тудугларны ажыглага киирериниң мөөнетинмейн турар, хөй-хөй объектилерге бердинип турар, ол чорук оларны ажыглага киирерин саададып турар. Министерство саржаг кылыр болгаш быштак кылыр заводтарның лимиттен дашкаар шилчип келген 42 тудуглары бар турбуже, 1953 чылда немей 13 ындыг бүдүрүлгелериниң тудуун эгелээн. Чижээлээрге, Днепропетровскиниң эзт комбинадын 1944 чылдан бээр тудуп турар. 10 чылдарның дургузунда аңаа 57 миллион рубльди киирген, а тудугнуң кажан доостуру амдаа билдинмес. Ажыл-агайны ёзулуг башкарып, бүдүрүлге бүрүү-биле, тудуг бүрүү-биле тодаргай ажылдан билбестиң ужурундан күрүненің дыка хөй акша-хөреңгилери хөй чарыгдатынын турар.

Улус ажыл-агайын чайгылыш чок көдүрериниң эрге-ажыктары эргелел аппарадының ажылдакчыларының харыысалгазын бүгү хемчег-биле бедидериниң, күрүненің сагылга-чурумун быжыглаарының эргежок чугулазының дугайында айтырыгны бүгү күш-биле тургузуп турар. Бүгү министерстволар болгаш эргелелдер, бүгү совет албан черлери бүдүрүлгелерни болгаш организацияларны эки, тодаргай удуртуп, экономиканы болгаш культураны хөгжүдериниң ёй келген айтырыгларын ёй-шаанда шиитпирлеп, бар четпестерни чайладырын хандырып, мурнакчы дуржулганы болгаш эртем-техниктиг чедишкиннерни бүдүрүлгеге чүткүлдүг нептередир ужурлуг.

Совет күрүне аппарадының күжү—хүн-бүрүнүң чүткүлдүг организакчы ажыл-чорудулгазында, чер-чер-биле, ажылчы чоннарның калбак массаларыбиле сырый харылзаада. Ажылдың канцеляржы-бюрократтыг аргаларын, хоозун хуралдаашкыннарны, саазын шоқарлаашкынын шуут узуткаар херек. Күрүненің сагылга-чурумун быжыглаары—ол дээрге хамыктың мурнунда контрольду болгаш күүселденің хыналдазын күштелдирери болур. Күүселдени хынаарының сорулгазы дээрге, чаа шиитпирлерни чогаадып кылыры эвес, харын мурнунда хүлээп алдынган шиитпирлерни чугаажок күүседиринче угланган оперативтиг хемчеглерни алыры болур. Ол болза алдагдалдарны болгаш четпестерни ёй-шаанда сагындырар, дааскан ажыл-херектің организастаар аргазы чок кижилерни илередип үндүрер арганы бээр.

Күрүне аппарадының организакчы ажылының деңнелин бүгү-ле чүткүлдүүбиле бедидери, ону улам ыңай сайзырангайжыдарын болгаш чиигедирин, эргелел аппарадының саның кызырарын чедип алгаш Сталинградче узун хуусаалыг поход кылырынга белеткенип турар. Липецк областың Береза районунуң школачылары чадаг-тергелиг поход кылырын шиитпирлээннер. Аныяк чурт шинчилекчилери Куликово шөлүн таварты сураглыг совет эртемденниң төрээн чурту Чаплыгин хоорайны, улуг орус чогаалчының амыдыралының сөөлгү хүннерин чурттап эрттирген чери болур Лев Толстой аттыг станцияны барып көөрлер. Аныяк натуралистер дириг амытаннары болгаш үнүштери камгаладыг черлер болур Усманскиге, Бобровскиге барып, а ол ышкаш Балычьениң даан, үнүш байлактыг Варгальскиниң кашпалдарын база барып сонуурган көөрлер.

Чаа пионер лагерьлери дыка хөй черлерде туттунуп турар. Соңгу Кавказ ныга ең улуг турум пионер лагериниң тудуу Пятигорск чоогунда Машук даанның эдээнде кылдынып турар. Черновскийниң хөмүр даш уургайларының шахтёрларының уругларынга лагерь Каменка деп даглыг хемниң (Чита облазында) чурумал дег каас чараш черинде тургустунуп турар. Областа өске-даа пионер лагерьлериниң саны көвүдеп турар.

(СЭТА).

(«Правданың» июнь 2-деги мурнуку үүлүнден).

Совет Эвилелиниң болгаш Югославияның чазак төлээлериниң ажылының дугайында ДЫННАДЫГ

ССРЭ-ниң чазак төлээлери Н. С. Хрущев, Н. А. Булганин болгаш А. И. Микоян олар Югославияның чазак төлээлери Э. Кардель, А. Ранкович болгаш оон-даа өскелер-биле кады Бриони ортулуктан чоруткан соонда чуртту эргип көөрүн үргүлчүлээннер.

Май 31-де ССРЭ-ниң чазак төлээлери Рискада «Май 3» деп судно тудуунуң черин барып көргеннер. Совет төлээлер бүдүрүлгениң организастаашкыны болгаш техниказы-биле танышып, бүдүрүлге черинің удуртукчулары-биле чугаалашкан. Олла хүн совет төлээлер Постойнада Словенияның Улус Республиказы Сталактитонуң сураглыг күй черин барып көргеннер соонда ЮФУР-нуң президентизи И. Броз-Титонуң Бледе резиденциязында чеде бергеннер.

Словенияның Улус Республиказының вечезинің күүсекчи комитединиң даргазы Б. Крайгер ССРЭ-ниң чазак төлээлери Н. С. Хрущевтуң, Н. А. Булганиниң болгаш А. И. Микоянның алдары дээш кежээки шайлалга тургускан. Найыралдың ёзузунга болуп эрткен шайлалганың үезинде Б. Крайгер болгаш Н. С. Хрущев олар байырлыг сес солчуп чүве чугаалааннар.

Июнь 1-де ССРЭ-ниң төлээлери Словенияның Улус Республиказының найыслалы Любляна хоорайга чедип келгеш, «Листостройф» деп заводту көрген. Заводтуң удуртукчулары-биле чугаалашкан. Совет чазак төлээлери олгла хүн Хорватияның Улус Республиказының найыслалы Загреб хоорайже чоруткан. Любляннаның вокзалынга байырлыг үдээшкин болган. Аная хүндүлүг таныыылды тургускан, оркестр Совет болгаш Югославияның күрүне гимнилерин күүсеткен.

Совет чазак төлээлери Загреб хоорайга чедип келирге Хорватияның Улус Республиказының чыыжының даргазы В. Бакарич болгаш республиканың өске-даа улуг ажылдакчылары уткуп алган.

Совет чазак төлээлери Загребка «Раде кончаар» деп заводту барып көргеннер. Заводтуң удуртукчуларынга үдедип алгаш олар заводтуң цехтерин эргээн, бүдүрүлгениң организастаашкыны-биле танышкан болгаш ажылчын Совединиң даргазы-биле, заводтуң директору-биле, профэвилел организациязының даргазы-биле болгаш коммунистер Эвилелиниң завод комитединиң секретары-биле чугаалашкан.

Хорватияның Улус Республиказының чыыжының даргазы В. Бакарич совет чазак төлээлериниң алдары дээш дүштеки шайдалга тургускан. Дүштеки шайлалга чылыг эп-найыралдыг ёзуга эрткен.

ССРЭ-ниң чазаның төлээлери июнь 1-ниң кежээзинде Белградче чоруткан. Ийи чурттуң сонуургалдыг айтырыгларының талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш ЮФУР-нуң чазактар төлээлериниң арызында саналонал солчуушкуннары үргүлчүлээн. Совет-югославтың чугаалажышкыннарының түнел дыннадының белеткээр талазы-биле ажыл амгы үеде дооступ турар.

Совет чазак төлээлериниң Югославияда чоруп турары

БЛЕД. Май 31. **(СЭТА-ның тускай корр.).** Бриони ортулукка ийи хүн турганының соонда Совет чазак төлээлери «Ядранка» деп яхтага (оттуг хемге) олурып алгаш бөгүн эртен эрте Диска портче үнүпкен.

Ол Яхтага Н. С. Хрущев, Н. А. Булганин, А. И. Микоян, Д. Т. Шепилов, А. А. Громыко, а ол ышкаш Югославияның чазак төлээлери Э. Кардель, А. Ранкович, К. Поповичболгаш өскелер-даа чораннар. «Ядранканың» кырынга Совет Эвилелиниң күрүне тугун көдүрген чораан. Югославияның шериг-далай флодунуң 4 корабльдери ол Яхтаны үдээн.

Эртенгиниң 10 шакта «Ядранка» Риска портта чедип келген болгаш 1945 чылдың май 3-те Югославияның Улус армиязының кезектериниң Риска портту хостаанынга алдар кылыр аанаан. «Май 3» деп судно тудуунуң черинде барып доктаазган.

Фашистиг өжелекчилер Риска портту болгаш судно тудуунуң черин үндезиниге чедир үрээш, хоорайның хөй кезиин бузундулар кылдыр хуулдурган турганнар. Югославияның ажылчы чоннары портту, хоорайны, оон бүдүрүлгелерин, ол ышкаш судно тудуунуң черин бүрүн катап тургусканнар. Ам ында ең улуг суднолар туттунуп турар.

Рискага «Ядранканың» чедип келген үезинде доктаар черге 10 муң тонна ишкирлиг ийи суднолар манап турган, оларны чоокта чаа югослав флотка хереглеп туткан. Швейцарияның чагыын ёзугаар тудуп кылган база ындыг бир судно эриктен сугже эштип кириптиринге белен турган.

Риска портка чазак төлээлерин Риска хоорайның Улус комитединиң даргазы Эдо Ярдас, Хорватияның Улус Республиказының бүдүрүкчүлер чыыжының Вечезинин депутаты Иво Богданович, «Май 3» деп судно тудуунуң ажылчын комитединиң даргазы Владимир Старгу, судно тудуунуң директору Юре Вукасович, кол инженер Владко Винклер олар утпуп алган. Аалчыларга байыр чедирери-биле ажылчыннар ажылдап турган черлериңден тускай ажылчын хептери-биле чедип келгеннер.

Рисканың улус комитединиң даргазы Ядрас ССРЭ-ниң төлээлеринге байыр чедирген болгаш кады келген өөрүн оларга таныштырган. Оон соонда совет төлээлер Югослав төлээлер-биле кады судно тудуунуң черинің удуртукчуларының үделгези-биле бүдүрүлгениң цехтерин эргип көргеннер. Н. С. Хрущев, Н. А. Булганин болгаш А. И. Микоян олар бүдүрүлге черинің удуртукчулары-биле чугаалажып, бүдүрүлгениң организастаашкыны болгаш техниказы-биле танышкан. Бүдүрүлгениң чаа техниказын болгаш чаа методтарын шиңгээдип нептередир херек чедишкиниг болурун Н. С. Хрущев судно тудуунуң удуртукчуларынга, инженерлеринге болгаш ажылчыннарынга кузээн. Оон соонда ийи таланың төлээлери машиналарга олурып алгаш Постойнаже (Словенияның Улус Республиказы) чоруткан.

ССРЭ-ниң болгаш Югославияның чазак төлээлери Постойнага чедип келгеш, Сталактитонуң алдаржаан күй черин сонуургап көргеннер. Словенияның Улус Республиказының удуртукчулары аалчыларга байыр чедирген. Аалчыларның алдары дээш чер адаанда кончуг улуг залга словен музыказының концерти болган. Н. С. Хрущев, Н. А. Булганин болгаш А. И. Микоян олар хүндүлүг көрүкчүлевиң дептеринге адын салганнар.

Ийи таланың төлээлери машиналарга олурып алгаш, Постойнадан Блед хоорайже чоруткан. Суурлар болгаш хоорайлар чурттакчылары ол машиналарны уткуп байырлап турганнар. Ийи чурттуң төлээлери Словенияның найыслалы Любляннаны таварты Блед хоорайже бар чорда, хөй муң хамаатылар найысладың кудумчуларын чык долдур чыылган турган.

Май 31-ниң кежээзинде Словенияның Улус Республиказының күүсекчи вечезинин даргазы Борис Крайгер ССРЭ-ниң чазак төлээлериниң алдары дээш шайлалга тургускан.

Рискаже бар чораан орукка-даа, Блед хоорайга-даа ийи чурттуң чазак төлээлери совет-югослав чугаалажышкыннарга хамаарышкан айтырыгларның талазыбиле санал-онал солчуушкунун бот-боттарын билчириниң ёзузу-биле уламчылааннар.

• • •

ЗАГРЕБ. Июнь 1. **(СЭТА-ның тускай корреспондентизи).** Совет чазак төлээлери чуртту эргип көөрүн уламчылап турар. Июнь 1-де олар Любляннаны, Загребти болгаш ол хоорайларда ең улуг бүдүрүлге черлерин барып көргеннер.

Ол чоруп турган үелерде Совет Эвилелиниң болгаш Югославияның сонуургалдыг айтырыгларының талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш ЮФУР-нуң төлээлериниң аразында санал-онал солчуушкуннары найыралдыг байдалга үргүлчүлээн.

ССРЭ-ниң чазак төлээлери Н. С. Хрущев, Н. А. Булганин болгаш А. И. Микоян оларның алдары дээш Словенияның Улус Республиказының күүсекчи вечезинин даргазы Б. Крайгер ЮФУР-нуң президентизинин Бледада резиденциязында түүн кежээ шайлалга тургускан. Югославияның төлээлери Э. Кардель, А. Ранкович болгаш өскелер-даа шайлалгага олурушкан. Чүректиң ханы найыралдыг ёзузунга болуп эрткен. Ол шайлалгага Н. С. Хрущев болгаш Б. Крайгер олар найыралдың сестерин солчуп, чүве чугаалааннар.

Бөгүн Н. С. Хрущев, Н. А. Булганин болгаш А. И. Микоян Бледадан үнгеш Словенияның Улус Республиказының найыслалы Любляндада келген, олар «Литостройф» деп заводту көргеннер. Ол дээрге югослав индустрияның аныяк чаа заводу болур. Ол заводтуң тудуу 1946 чылда эгелээн. Дараазында чылда ол баштайгы продукциязын бере берген, а 1948 чылда бир дуулаар турбинаны кылып үндүрген. Тудуу бүрүн доозулбаан-даа болза, ол завод гидроэлектростанцияларга база демир кылыр черлерге дериг-херекселдерни, Югославияның улус ажыл-агайынга, а ол ышкаш дашкаар үндүреринге херектиг продуктуларны бүдүрүп турар. Ам ол бүдүрүлге Индияже чорудары-биле аар чүүл көдүртүр херекселдерни, Пакистанда туттунуп турар гидроэлектростанцияга ажыглаар дериг-херекселдерни кылып үндүрүп турар. Заводтуң кылып үндүрген дериг-херекселдерин өске-даа чуруттарже чоруткулаан. «Литостройга» бүдүрүп үндүрген турбиналарның нинти күжү 500 муң киловатт чедип турар. Ол бүдүрүлгениң чанында ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның бажыннары туттунган.

Совет төлээлериниң заводту көрүп турган үезинде заводтуң директору инженер Божидар Гуштин, ажылчын Совединиң даргазы Йоже Ягер болгаш завод администрациязының база инженер-техниктиг ажылдакчыларның өске-даа төлээлери тайылбыр кылганнар.

Н. С. Хрущев, Н. А. Булганин болгаш А. И. Микоян олар завод тудуунуң конструкциязын болгаш бүдүрүлгениң ажылын кончуг үүлдүг деп көргеннер. Заводтуң цехтери бүрүнү-биле демир бетондан тургустунганын болгаш ең эптин-биле кылдынганын Н. С. Хрущев сонуургап, онза кичээнгейни салган.

Заводтуң төлээлери-биле беседа кылып турган, Н. С. Хрущевтуң чугаалааны болза, заводта технологтуг чорудулганың дугайында хөй чүүү чугаалаар боор, чүге дээрге ол чорудулга-биле танышарынга хөй үе-шаг негетинер, ынчаарга заводтуң ораан-савазы болза, кончүг эки кылыр, чиик чарыгдалдыг болгаш угаангыр ёзу-биле туттунуп турган-дыр. Заводтуң удуртукчулары ол заводтуң фото-чуруктарын кадагалаан альбомну совет төлээлерге белекке берген. Н. С. Хрущев ол белек дээш өөрүн четиргенин илереткеш, ол альбомну совет инженерлерге барып көргүзер мен деп чугаалаан.

ССРЭ-ге ол заводтуң төлээлериниң баарын Н. С. Хрущев, А. Н. Булганин болгаш А. И. Микоян чалааннар, а ынчаарга оларны ССРЭ-ге акы-дунма ёзу-биле уткуп хүлээп алыр.

«Литостройну» көрген соонда ССРЭ-ниң төлээлери Хорватияның Улус Республиказының найыслалы — Загребче чоруткан. Совет төлээлер үнүп чоруп турда вокзалга байырладыг үдээшкин болган. Ол вокзал совет болгаш югослав туктар-биле шиметинген турган. Хүндүлүг таныыылды база тургускан. ССРЭ-ниң болгаш Югославияның күрүне гимнилерин оркестр күүсеткен.

Любляннаның чуруттакчылары хоорайның кудумчуларын долдур чыглып алгаш, совет чазак төлээлерин чылыы-биле үлээннер.

Хорватияның Улус Республиказының чыыжының даргазы Владимир Бакарич болгаш республиканың өске-даа удуртур улуг ажылдакчылары совет чазак төлээлерин Загребтиң вокзалынга уткуп алганнар. Ужуражышкын үезинде хүндүлүг таныыылды тургускан. ССРЭ-ниң болгаш Югославияның күрүне гимнилерин шериг оркестри ойнап күүсеткен.

Совет төлээлер Югославияның төлээлери-биле кады вокзалдан Степан Радич аттыг шөлде ордуже чорутканнар. Совет төлээлер «Раде кончар» деп заводту хүндүс барып көргеннер. Олар заводтуң цехтерин эргип кезээннер. Оон соонда совет төлээлер заводтуң ажылчыннары болгаш баштаар чери-биле ханы сеткилдиң үр беседазын кылган, бүдүрүлге черинің ажылынын, бүдүрүлгениң организастаашкынының болгаш заводтуң хөй-ниити политиктиг организацияларының ажыл-чорудулгазының дугайын олар чугаалашкан.

Загребке совет төлээлериниң чоруп турган үезинде оларның таварзан кудумчу бүрүзүнге хорват найыслалдың хамаатылары чыглып кээп, төлээлерни уткуп, үдеп турганнар.

Хорватияның Улус Республиказының чыыжының даргазы В. Бакарич ССРЭ-ниң төлээлериниң алдары дээш бөгүн Степан Радич аттыг шөлде ордуга байырладың шайлалгазын кылган.

Пионер лагерьлери сезонун эгелеп турар

Пионер лагерьлерин ажыдарынга белеткелдер бүгү чурттуң иштинде дооступ турар. Оларның иштинде чамдыктары ам ажыттынган. Уруглар чайны хемнер болгаш хөлдер эриктериниң кайгамчык эки чаагай черлеринге эрттирерлер. Лагерьлер эки деритинзин, уругларга сонуурганчыг, хөглүг хөй үүлдер бар болзун дээш профэвилелдери, бүдүрүлге болгаш албан черлери эки сагыш салганнар.

Днепр хемниң эринде хадылыг арыгда ногаан үнүштерни өттүр Дзержинский аттыг металлургия заводунуң пионер лагериниң ийи каът улуг бажыннары чаагай шинчилиг көстүп турарлар.

Май 30-ниң эртеминде 650 уругларның бир дугаар лагерь хүнүнүң дугайында байырладыг сигнал демдектерни өөрү көдүрүп үндүрген. Орджоникидзе аттыг Коксохимия заводунуң ажылдакчыларының уругларынга белеткээн лагерь ол-ла арыгда база ажыттынган. Днепр хемниң ногаан арыгларының иштинде хөй километр хандыр черлерде Днепропетровск областың Днепродзержинск бүдүрүлгелериниң 9 пионер лагерьлери туруп турар.

Казс чараш ак бажыннар Амур мугулдурунуң тырый үнүштүг парк арыгларының иштинде чырыткыландыр база катап чаагай көрүш кире берген. Ында Владивостоктуң курорт зоназында (куржаанда) он-он пионер лагерьлери туруп турар. Хоорайларның аныяк чуруттакчыларын уткуп алырынга бүгү үүлдер белен. Ворошилов, Находка, Спасск-Дальний, Сучан болгаш Приморье крайның өске-даа хоорайларының школачыларының кадыкшыл дыштанылга черлери ажыттының турар. Культура ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң бедик дагда пионер лагери Цейскиниң доштуг менгизиниң эдээнде (Соңгу-Осетина АССР) туруп турар. Лагерьже кирер эжикте «Кирип морланар!» деп бижиктиг кызыл пөс бар. Чайгы лагерьлерге пионерлерни хүлээп алырынга сөөлгү белеткелдер Соңгу-Осетинаның өске-даа черлеринде доозулган.

Көдээнің школачылары колхозтар аразының болгаш колхозтарның пионер лагерьлеринге чайгы үени хөглүг, солун эртпирерлер. Талды-Курган областың, Панфилов аттыг көдээ ажыл-агай артелиниң колхозчуларының үлегерин ёзугаар Казахстанда уругларның дыка хөй дыштаныр кадыкшылга черлери тургустунуп турар. Узбекистанга колхозтар аразының 120 пионер лагерьлери ажылдаар. Хөвеңчилер болгаш малчыннарның 50 муң уруглары аңаа дыштаныр. Ташкент областың Үстүү-Волынск районда «Правда» колхозтуң хөлегелиг серинің садының иштинде элээн хөй кайгамчык чараш делгелгелиг үүлдер кыска хуусаада деритинген. Ында колхозтар аразының пионер лагери тургустунуп турар. «Правда», Карл Маркс болгаш Максим Горький аттыг колхозтарның кежигүннериниң ниити хуралдарының шиитпирин ёзугаар ол лагерьни дериинге база хандырарынга 200 муң рубльди чарыгдаар кылдыр тускайлаан.

Липецкиниң № 19 ортумак школазының өөреникчилери улуг хемге олуруп алгаш Сталинградче узун хуусаалыг поход кылырынга белеткенип турар. Липецк областың Береза районунуң школачылары чадаг-тергелиг поход кылырын шиитпирлээннер. Аныяк чурт шинчилекчилери Куликово шөлүн таварты сураглыг совет эртемденниң төрээн чурту Чаплыгин хоорайны, улуг орус чогаалчының амыдыралының сөөлгү хүннерин чурттап эрттирген чери болур Лев Толстой аттыг станцияны барып көөрлер. Аныяк натуралистер дириг амытаннары болгаш үнүштери камгаладыг черлер болур Усманскиге, Бобровскиге барып, а ол ышкаш Балычьениң даан, үнүш байлактыг Варгальскиниң кашпалдарын база барып сонуурган көөрлер.

Чаа пионер лагерьлери дыка хөй черлерде туттунуп турар. Соңгу Кавказ ныга ең улуг турум пионер лагериниң тудуу Пятигорск чоогунда Машук даанның эдээнде кылдынып турар. Черновскийниң хөмүр даш уургайларының шахтёрларының уругларынга лагерь Каменка деп даглыг хемниң (Чита облазында) чурумал дег каас чараш черинде тургустунуп турар. Областа өске-даа пионер лагерьлериниң саны көвүдеп турар.

(СЭТА).

АНЫЯК АЖЫЛЧЫННАРНЫҢ ЧАА ОТРЯДЫ

Чурттуң фабрик-завод өредилгезиниң школалары болгаш даг үлетпүр школалары эвелгелиг доозулганы чорудуп турар. Аныяк ажылчыннар бүдүрүлгелерже болгаш тудугларже чоруп турар. Өредилгениң бо албан черлеринге дашчыларны, штукатуржуларны, бызаңчыларны, будукчуларны, электри хирээлээриниң мотористерин, кан конструкциялар чыыкчыларын, электри-биле каңнакчыларны—50 ажыг тускай эртемнерни өөренип алган ажылчыннарны белеткээн.

Май-июнь айларның дургузунда школалар 40 муң ажыг ажылчыннарны белеткеп үндүрер.

(СЭТА).

1955 чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыш

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ийиги сессиязының шиитпирлеринде аар үлет-пүрү, көдээ ажыл-агыйны улам ынай көдүрериниң программазы айытынган.

Миллион-миллион совет кижилер көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү адырларын үндезин көдүрер дээш, 1955 чылдың, бешки беш чыл планының сөөлгү чылының даалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышче кирген. Бистің областың ажылчы чоннары партияның болгаш чазактың шиитпирлерин улуг бүдүрүлгечи болгаш политиктиг көдүрлүүшкүн-биле уткып алгаш, оларны амыдыралга боттандырарынче хайнымышкынныг кирген.

Областың үлетпүр черлериниң тудуг болгаш транспорт организацияларының, хей-хей коллективтери, колхозчулары, механизаторлары болгаш МТС-тернин, совхозтарның тускай эртемнилери 1955 чылдың бүдүрүлге программазын хуусаа бетинде күүседиринче, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниче, продукциянын бот-үнезин чиигедиринче болгаш шынарын өскүдиринче, иштики курлаырларны улам ынай тыварынче болгаш эң эки шиңгээдип алырынче, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедиринче, малдың продуктулуун көвүдиринче угланган социалистиг хүлээлгелерни алган.

Ажылчы чоннар депутаттарының Тыва область Совединиң күүскому болгаш облпрофсовет май мурнунуң социалистиг чарыжының түңнелин үндүрген. Ол түңнел ёзугаар эң мурнакчы болган бүдүрүлге черлери, МТС-тер, совхозтар болгаш колхозтар, 5 эң дээре фермалар, цехтер, бригадалар областың Хүндүлел самбыразынга кириптинген. Оларның аразында Шагаан-Арыг МТС-зи (директору эш Гордей), Чаа-Хөл МТС-зи (директору эш Стихарев), Элегес совхозу (директору эш Береснев), Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» колхоз (даргазы эш Настык-Доржу), Бии-Хем районда «Тиилелге» колхоз (даргазы эш Куприянов), Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхоз (даргазы эш Глотов), Барыын-Хемчик районда 1955 чылда Бүгү-эвилелдің көдээ ажыл-агый делгелгезиниң кандидаты «Большевик» колхоз (даргазы эш Очур), Бии-Хем районда 1955 чылда БКАД-тың кандидаты «Кызыл тараачын» колхоз (даргазы эш Астафьев), Таңды районда «Кызыл партизан» колхозтуң хой фермазы, Кызылдың ыяш заводунуң коллективи (директору эш Кандауров), Кызылдың далган дээрбези (директору эш Желтовский), область типографиязының парлаар цехинде парлакчылар бригадазы (бригадири эш Филимонова), хоорайның аъш-чем комбинадында кондитер цехи (начальниги эш Петрова) болгаш өскелер-даа бар.

Ылангыя Элегес совхозу бо чылдың бирги кварталының планын күүнеге сүт белеткээр талазы-биле—154 хуу, эъттиин—147 хуу, дагаа чуургазын—262 хуу күүсеткен, бир саар инектен 676 килограмм сүт саап алган. Часкы тарылгага эң эки белеткенген, чуртталга тудуунуң планын ажыр күүсеткен. Кызылдың ыяш заводу бирги кварталда ниити продукция бүдүрерин 120,4 хуу, оон иштинде бараан талазы-биле 136,6 хуу күүсеткен.

Бүдүрүлге черлериниң, колхозтарының болгаш совхозтарның 75 мурнакчыларын бедик бүдүрүкчү көргүзүглери дээш областың Хүндүлел самбыразынга киргген, 260 кижиге облкүүскомнуң болгаш облпрофсоветтің Хүндүлел бижиктерин тывыскан. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң областың хүндүлел самбыразынга кирген мурнакчыларның аразында Таңды районнуң Сталин аттыг колхозта каларын турар 157 төрүүр хойларындан 179 хураганнар алган Оюн Арбытай, Элегес совхозта бодунга быжыглаан хаван бүрүзүнден 21 хаван оолдарын өстүргеи М. Санкина, ол-ла совхозта бир саар инектен-не—1000 литр сүт саап турар саанчы А. Грачева, Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозунга ажылдап берип турган хүн нормазын 150 хуу күүседип турган тракторист Бавуу Ооржак болгаш өскелер-даа бар.

Ажылчыннар, колхозчулар болгаш МСТ-тер, совхозтар ажылдакчыларының ортузунда калбарган социалистиг чарыш эң эгезинден тура-ла эки түңнелдерни берип эгелээнин үстүнде айыткан фактылар көргүскен. Сорулга болза, баштайгы чедиишкиннерни быжыглазары, социалистиг чарышты улам массалыг бедик организастыг болдурарын чедип алыры болур.

Областың профэвилелдер организациялары МТС-тер, совхозтар, бүдүрүлге черлериниң коллективтериниң ортузунга социалистиг чарышты улам калбартыр, чоннуң чогаадыкчы инициативаларын илередип деткиир ужурлуг. Чарышта кол чүве болза, мурнакчыларның дуржулгазын нептередири, хожудап турарларны мурнакчыларның деңнелинге чедирери болур.

Үлетпүр бүдүрүлге черлеринге, колхоз бүдүрүлгезинге чаартыкчы болгаш чогаадыкчы чорукту чогуур ёйүнде деткиир, бүдүрүлге хуралдарын эрттирериг экижидер, оларны шүгүмчүлелдің болгаш бот-шүгүмчүлелдің ёзулуг трибуну болдурар херек.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок өстүрериниң, күш-ажылчы сагылга-чурумну быжыглаарының, ажылды шын организастаа баштаарының, ажыл телевириниң чурумунуң айтырыгларынга профэвилел база ажыл-агый организациялары кичээнгей салыр хүлээлгелиг.

Профэвилелдер организацияларының хүндүлүг хүлээлгези болза, масса-политиктиг ажылды экижидери, көдээниң ажылышчилерин күш-ажылга идепкейлиг болурунга, даанган ажыл-херекти ак-сеткилдиг күүседиринге кижизидери болур.

Масса-политиктиг ажыл партияның болгаш чазактың даалгаларын күүседиринче угланган, тодаргай болгаш саалдарлыг, МТС-тин, совхозтуң, бригаданың, ферманың, бүдүрүлгенің, цехтің мурнунда салдынган сорулгалар-биле үзүлбес харылзаалыг болур ужурлуг.

Массаларның дайынчы организакчылары болгаш кижизидикчилери болур профэвилелдериниң ролүн бедидип турган, актив-биле харылзааны үргүлчү быжыглап, ажыл-агый болгаш профэвилел ажылдарында четпестерни шүгүмчүлээрин хөгжүдүп турган, областың профэвилелдер организациялары ажылчыннарның, албан-хаакчыларның болгаш көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң чогаадыкчы идепкейин СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин күүседиринче мобилизастаар хүлээлгелиг.

Н. НАМАЙ,
облпрофсоветтің даргазы.

Малдан алыр продуктуну көвүдедир дээш

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артели мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле хемчегларни ап чоруткан.

Колхозтуң сүт-бараан фермазында 105 инек саап турар. Оларның иштинден 54 инекти быжааларындан чарып саткан. Саар инектерниң чемгерилгезин таарыштырып, хүнде үш катап саап турар. Быжааларындан чарып саткан инектер хүнде ортумаа-биле 4 литр сүт берип турда, а эдирип саар инектер чүгле 1—2 литр сүт берип турар. Ферма март айдан май төнчүзүнге чедир 105 саар инектен 15000 ажыг литр сүт саткаш, 2666 литр сүттү күрүнеге дужааган.

Саалда талазы-биле зоотехниктиг чурумнарны зоотехник эш Еремина саанчыларга тайылбырлап, улуг дузаны көргүзүп турар. Саанчылар эштер Анигир, Норбу олар саалда талазы-биле бедик түңнелдиг болуп турарлар.

Колхозта хой кыргылдазы түлүктен турар. Хой кыргылдазында 2 бригада ажылдап, ортумаа-биле бир хойдан-на 2 килограмм дүктү кыргып ап турар. Кыргыкчы эш Соян Сагаачы чүгле 2 хүн 200 хой кыргаш, хой бүрүзүнден 2,2 килограммны кыргып алган.

С. БАНЧЫК.

Колхозтуң чайлагларында

ЗҮБОВКА. (Телефон-биле). Каа-Хем районда «Сталинчы орук» колхозтуң тудуг бригадазындан эш Сегбеге удуртурган звено малдың чайгы одарларында 4 чуртталга бажыңнарын кылбышаан, сүт-бараан фермазынга 1 тудугну дооскан. Ол ышкаш үш кезек черде инектиң чайгы кажааларын, донат сооктан магадылаан таарымчалыг бызаа кажааларын база туткан.

Фермада бо чылын 94 инектер саап турар, оон иштинде 40 инектерни быжаазындан чарып саарын өөредип алган. Эрткен чылдың бо үезинде хүнде 2—3 литр сүт берип турган инектер, ам немелде чем берип, хүнде үш саалданы организастаан үеде 4—5 литрни сагдырып турар.

Колхоз хоюнуң кыргылдазын (электри күжү-биле) доозун турар. Майның 5-тен эгелеп колхоз бүгү малын Бүрен-Хемиин чайлагларынче одарладын үндүрериге белеткеннп турар.

Чунар бажың тудуун дүргедетсе

Колхозчу ажыл-ишчилериниң культурлуг амыдырал чуртталгазы хүн-бүрү сайзырап, культурлуг негелдези өзүп турар. Ынды турбуже Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артели чунар бажың тудулгазынче сагыш салбайн турары-биле 1953 чылдала тудуп эгелээн чунар бажыңының тудуун амдыгаа чедир дооспаан.

Колхозчуларның культурлуг негелдезин чугалага көрүп, чунар бажың тудуун дүргедедир талазы-биле колхоз баштаар чери хемчег алыр ёй келген.

К. НУРЗАТ.

Эрткен өөредилге чылының четпестерин келир өөредилге чылында болдурбас херек

Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык ортумак школазы болза, областа база бир улуг школаларның бирээзи. Ол школаның турган чылындан бээр 25 харлаазны ам удавас болур деп турар.

Бо школаның арыг-шевер болгаш септелгезин ап көөр болза кончуг четпес: школаның сонгаларын довурак-доозун дуглай берген, а чамдык сонгаларның шили чок, чүгле рамаларын шаарартыр суп каан. Улап каан шиддерни кара замаскалар-биле чоржайтыр чазып каан школаны көөрге аажок кырый берген чүве дет көстүп турар. Школаның интернадын болгаш столоваязын 1940—1941 чылдарда тутка хевээр мынчага чедир крышалаваан. Школаның мурнуу чарыында беш-алды чылдар иштинде тудуу үргүлчүлеп, дооступ чадаан улуг школа бар. Школаның девискээрин чедир херимневээн болгаш ында ургуларның сагыш-сеткилинге хандыкшылдыг күш-культура спорт шөлдери чок.

Школаның иштинге кире бээрге, сөөлгү каш чылдарда дозулаваан довурактыг шалалыг делгем коридор болгаш дээвири кээп дүжер дей бээрге улуг чагы-биле иттирип каан. Ханаларының эргидеги штукатуразы чарылгылап, адаанда чамдык черлери бүстүп дүже бергилээн. Школада чуруқчу эш Тас-оол башкылап турза-даа лозунг, плакаттарны аажок багай кылдыр бижээш өскылап каан. Өөреникчилер коридорнуң довурак доозунуң буруладыр тенектенип маннажып турарлар. Класстарда шыйбактарлыг илдиргей эрги парталар болгаш столдар чурум чыскаал чок кылдыр салдынган. Оон-моон чамап-чаткыыштап септээш, мөзүрертир будаан башкы столу болгаш ында үрелик эрги сандай салган. Башкылар өрээлинде база-ла үрелик сандайлар, стуллар бар.

Эрткен чылын школа чаа өөредилге чылынга белеткелди багай чоруткаиы моонна көскү. Ол школаның директору турган эш Кунгаалайның шак мындыг ажылагыйжы эвес чоруунган школаның арыг-шевери тергиин багай болуп турар болгаш өөредилге-кижизидилгеиг ажылды багай турусканындан ол школаның беш өөреникчизи шүүгү харысалгазынче кирип турарын көргүзерге-ле четчир.

Марксизм-ленинизмге үндезилетинген совет педагогика болгаш психология эртемин ёзугаар алырга, школа болгаш оон девискээринде турар бүгү-ле бажыңнар, шөлдер, херимнер эң-не шыны-биле үлегерлиг тургустунган турар ужурлуг. Ол болза, ургуларның караанга, сагыш-сеткилинге хандыкшын турар эстетиктиг кижизидилге ажылынга улуг ужур-дузалыг. Бир эвес школаның чараш бажыннары, янзы-бүрү ногаа культураларлыг чечектер үнгүлээн школа чанының өөредилге-дужулгалыг участогу, бүрүн деритинген спорт болгаш география шөлү дээш өскедаа бүрүн кылдынган бүгү-ле чүүлдер ургуларны бодунче хандыкшыдыптар. Ургуларны ындыг школазынга чоргаарланыр болгаш аная ынак апаарлар. Олар тарымал ыяштың чангыс калбак бүрүзүн безин үзе тыртарындан хараадаарлар. Ынчангаш ургуларны школазынга хамаарышкан бүгү-ле чүүлдериниң камгалакчылары, эдери апаарлар.

Бир эвес школаның коридорун кылайтыр дозулааш чүп каан, кылан арыг сонгалар бүрүзүнде ак пөс көжегелер аскан, саваларда чараш чечектер тарып каан, ханаларын агартыр чугайлааш, лозунг, портреттер, чуруктар-биле каастаан болза, ургуларны аная тенектенип маннашпас болгаш аная биче-даа саазын, бок октавас болдур.

Ол ышкаш класстың иштин арыг, силиг кылдыр тургускаш, кылан кара парталарны, столдарны чаңгыс-аай кылдыр тургускан болза өөреникчилер оларны биче-ле шыя шаап, будук төптериндан хараадаардар. Бүгү-ле чүвени чурум чыскаалдыг кылдыр салгылаан болгаш арыг-шевер кылдыр тургускаш, чуруктар-биле чараш көрүштүг кылдыр каастаан класска өөреникчилер ур-ле кичээлдеп оруксаазы кээр. Ынчангаш арыг-шевер септетинген школазынга өөреникчилер ынакшып чоргаарланырлар. Оларда кичээл үзер, кошкак өөренир чоруктар кажан-даа турбас болур ужурлуг.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак улус өөредилгезиниң хөрээнче канчаардаа аажок сагышты салып турбуже-ле Кызыл-Мажалык ортумак школазы ышкаш септелгезин чогуур ёй-шаанда эки шынарлыг кылдыртын албас школа удуртукчулары бистиң областың чамдык школаларынга бар болуп турар. Моон соңгаар шак мындыг чөгенчиг багай ажылды келир өөредилге чылында болдурбас төлээде, школаның чайгы септелгезин эки шынарлыг чоруткаш, эрткен чылдың четпестериндеи бүрүн адырлып уштунар херек.

Д. САНГЫ-БАДРА.

„Шыннын" материалдарынын изи-биле

„Чонга бараан болуп шыдавайн турар"

Мындыг эге-биле Сүт-Хөл районнуң Жданов аттыг колхозунда кижи эмнелгезиниң эргелекчизи эш М. Тобиястың чонга өөлдек эвес, улусту эки-бак сөглээр, аарыг кижилерге каржы, дүрген дуза дилеп, улус чалап келирге барбас, барзадаа аарыг кижилерге дуза көргүспес чоруун илереткен корреспонденция бо чылдың апрель 23-те үнген № 83 (3277) «Шынга» парлатынган.

Сүт-Хөл райкүүскомунуң редакцияга дыңнатканы болза, ук корреспонденцияны райкүүскомнуң хуралынга чугаалашкаш, хыналда чорударга айыткан фактылар шын болган. Чонну хүндүлевес, аарыг кижилерге каржы, ажылынга харысалга чок турган эш М. Тобиясты ажылындан үндүрген. Эмнелге пунктузунуң эргелекчизинге эш Стремилованы чоруткан.

Көдээ аныяктарның ортузунга социалистиг чарышты калбартыр

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлери мал болгаш чер ажылын улам ынай хөгжүдериниң тодаргай программазын айыткан. Ол шиитпирлер болза, ажылчы чоннарның чаагай амыдыралының дугайында партияның болгаш совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынының база бир көскү херечизи болган.

Бо чылдың апрельде партияның Тыва область комитединиң пленуму СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле хемчегларни чугаалашкаш, тодаргай шиитпирни хүлээп алган.

Областың көдээ ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдер талазы-биле айытынган хемчегларни боттандырарынга комсомол организациялары улуг дузаламчыларны көргүзүп турар.

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр чоруккa аныяктарны кижизидериниге социалистиг чарыш улуг ужур-дузалыг.

Эрткен 1954 көдээ ажыл-агый чылында көдээ комсомол организациялары партия организацияларының удуртулгазы-биле аныяктар ортузунга социалистиг чарышты тодаргай болгаш хөделдирикчи характерлиг организастаан. Ол болза, колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда комсомолчуларның болгаш аныяктарның күш-ажылчы идепкейин көдүрген. Оон ачызында колхозтарда күш-ажылдың минимумун чедир ажылдавас чорук-эвээжээн болгаш мурнакчыларның хүрээлеңи өскен. Эрткен чылын 9 комсомол организацияларын болгаш аныяктар бригадаларын, көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары комсомолчулардан болгаш аныяктардан 250 кижини ВЛКСМ ТК-ның болгаш ВЛКСМ обкомунуң Хүндүлел бижиктери-биле, а хей-хей аныяк мурнакчыларны комсомол райкомнарының мактал бижиктери-биле шаңнаан.

Эрткен чылын мал чемнери белеткээр талазы-биле комсомолчу-аныяктарның 99 бригадалары болгаш звенолары ажылдаан. «Коммунизмче орук» (Чөөн-Хемчик), Ленин аттыг (Улуг-Хем), «Торгалыг» (Өвүр), «Кызыл тук» (Каа-Хем) колхозтарның комсомол организациялары сиген кезилдезинин үезинде аныяктар ортузунга социалистиг чарышты үлегерлиг организастаан, оон түңнелин үргүлчү үндүрүп, чарыштың мурнакчыларын илередип, оларны шаңналдарга киирип, а агитхуудустарны үргүлчү үндүрүп, четпестерни шүгүмчүлеп турганнар.

ВЛКСМ обкому областың көдээ ажыл-агый эргелели-биле кады комсомолчу-аныяктар бригадаларының болгаш звеноларының аразында социалистиг чарыштың негелдерини үндүрген. Чарыштың түңнелинде бирги черни Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозтуң аныяктар бригадазы эзлээн. Колхоз сиген белеткелин кыска хуусаада 106 хуу, силос салыышкынын 270 хуу күүсеткен. Ында аныяктар бригадазы ВЛКСМ обкомунуң болгаш областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң Хүндүлел бижии-биле, а бригаданың эң дээре кежигүннери ВЛКСМ ТК-ның Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан.

Районнарның комсомол организациялары мал чемнериниң белеткелиниң талазы-биле Бүгү-эвилелдің социалистиг чарыжына база киришкен. Каа-Хем районнуң комсомол организациязы ол чарыштың ийиги черин эзлээш, ВЛКСМ ТК-ның Хүндүлел бижии-биле, а ВЛКСМ райкому мотоцикл-биле шаңнаткан.

Оон ыдай МТС-терде аныяктарның трактор бригадаларының аразында чарыш база организастатынган. Оон түңнелин үш удаа үндүрген. Ол чарышка Сарыг-Сеп МТС-тин аныяктар бригадазы (бригадири Ульян Руковицын) ийи удаа бирги черни, Бай-Хаак МТС-тин аныяктар бригадалары (бригадирлери Рыженков биле Ермолаев) ийиги черни эзлээннер. Олар ВЛКСМ обкомунуң болгаш областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң шилчиир кызыл тугу-биле база шилчиир вымпел-биле шаңнаткылаан.

Аныяктарның трактор бригадаларының эрткен чылгы чарыжының эң сөөлгү түңнелин үндүрген. Аная бирги черни Чаа-Хөл МТС-тин Молотов аттыг колхозка ажылдап берип турган трактор бригадазы (бригадири эш Дуктуг-оол), ийиги черни Сарыг-Сеп МТС-тин трактор бригадазы (бригадири эш Руковицын), үшкү черни Кызыл-Мажалык МТС-тин трактор бригадазы (бригадири эш Самбу) эзлээ, чогуур шаңналдарны алганнар.

Эрткен кыжын колхозтар тулуунга ыяш белеткээр эзлээн хей аныяктар бригадалары ажылдап турган. Ылангыя Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозтуң тудуг материалдарының болгаш ында школаның оттулар ыяжының белеткелинге аныяктардан 50 ажыг кижи ажылдаан. Бригаданың киржикчилериниң аразында социалистиг чарыш эки организастатынган болгаш агитхуудус үргүлчү үнүп турган. Ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип турган 5 кижи ВЛКСМ обкомунуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан.

Ол бүгү болза, көдээ аныяктарның ортузунда социалистиг чарыштың чүгле эге базымнары болганын демдеглээри чугула. Көдээниң ам-даа хей-хей комсомол организациялары социалистиг чарышты четпес организастап, СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин чедиишкиннинг күүседир дээш оларның күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүнүн кошкак деткип турар. Күш-хүнериниң доктаткан минимумун чедир күүсетпейн турар комсомолчулар колхозтарда ам-даа бар. Ылангыя 1954 чылда колхозчу-комсомолчуларның 9 хуузу азы 300 кижи күш-хүнүнүн минимумун күүсетпээн.

Социалистиг чарышта көдээ аныяктарның хей кезии ам-даа хаара туттунмаан. Аныяктар ортузунга масса-политиктиг ажыл багай. Комсомол организациялары хожудап турарларга эвээш кичээнгей салып, социалистиг чарышка кол чүүлү — мурнакчыларга деңнежири, хожудап турарларны мурнакчыларның деңнелинге чедирери, ниити көдүрлүүшкүнүү чедип алыры болур дээрзин уттуп турарлар.

Социалистиг чарышты организастаарда ёзу барымдаалар чоруктар бар. Чамдык ВЛКСМ райкомнары аныяктар ортузунга социалистиг чарышты бүгү колхозчуларның, совхозтар ажылдакчыларының болгаш механизаторларның чарыжындан хоорук чорударын ораллажып турган. Чижээ ВЛКСМ-ниң Чөөн-Хемчик райкому МТС-те аныяктарның трактор бригадазының ажылының түңнели-биле холбаштырбайн үндүрген.

Сорулга болза, бар турар четпестерни узуткаары, көдээ аныяктар ортузунга социалистиг чарыштың деңнелин көдүрери болур.

Бо чылын ВЛКСМ обкому, көдээ ажыл-агыйның область эргелели болгаш көдээ ажыл-агый база белеткелдер ажылдакчыларының профэвилел обкому-биле кады аныяктарның трактор бригадаларының социалистиг чарыжын үргүлчүлээрин шиитпирлээн.

Ам областың МТС-теринде аныяктарның 34 трактор бригадалары тургустунган. Оларның хей кезии часкы тарылгага күш-ажылчы үлегерни көргүскен. Чаа-Хөл МТС-те аныяктарның трактор бригадазы (бригадири эш Дуктуг-оол), Шагаан-Арыг МТС-те аныяктарның трактор бригадазы (бригадири эш Золотухин) эрте чажып тарыыр тараа культураларын кыска хуусаада, эки шынарлыг тарыырын хандырган. Ынчалзажок бистиң совхозтарывыста аныяктарның чангыс-даа трактор бригадазы мынчага чедир тургустунмаан. Бо талазы-биле ВЛКСМ комитеттеринге совхозтарның дирекциялары, партия, совет органнары, а ол ышкаш совхозтар трестизи дуза көргүзүп ужурлуг.

Колхозтарның болгаш совхозтарның малынга чем-суур белеткээр херекке эң үнелиг культура болур кукуруза тарыыры болгаш өстүрери улуг ужур-дузалыг. Колхозтарда болгаш совхозтарда комсомол организациялары кукуруза өстүрер аныяктар звенолары тургузар талазы-биле элээн ажылдарны кылып эгелээн. Ам кукуруза тарыыр колхозтарда болгаш совхозтарда ындыг звенолар тургустунган. Чамдык МТС-тер болгаш оларның кол агрономнары звенолар удуртукчулары-биле семинар эртиргилээн. ВЛКСМ обкому көдээ ажыл-агый эргелелиниң көдээ ажыл-агый пропагандазының кылдызы-биле кады «Кукуруза —үнелиг культура» деп плакатты өрус болгаш тыва дылдарга үндүрген.

ВЛКСМ райкомнарының сорулгазы болза, звенолар болгаш оларда ажылдап турар аныяктар аразынга кукурузаның бедик дүжүдүн алыр дээш социалистиг чарыш организастаары болур. Социалистиг чарышка тиилекчи болган звенога тыпсыыр-биле ВЛКСМ обкомунуң болгаш көдээ ажыл-агыйның область эргелелиниң шилчиир кызыл тугун тургускан. Ам үеде кукуруза тарыырының планныг даалгаларын улгатканы-биле чергелештир звеноларының, оларның кежигүннериниң составын көвүдедири чугула. Эз-харысалга чок чорукту болдурбас төлээде звено бүрүзүнге тускай шөлду быжыглаар херек. Кукурузаны чайын өстүрериге болгаш күзүн ажаап ап турда пионерлер, школачылар улуг дузаны көргүзер ужурлуг.

Ниитиниң мал ажылының продуктулуун улгаттырарынга малчыннар ортузунга социалистиг чарышты организастаары улуг ужур-дузалыг. Областың бүгү малчыннарынга Балгазынның малчыннарының мал ажылының продуктулуун көвүдедир дугайында кыйгырыын аныяк малчыннар изии-биле деткээн.

Чижээ, Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң саанчызы комсомолчу Валя Түлүш бо чылын бодунга быжыглаан 13 инек бүрүзүнден 1700 литр сүт саап алыр хүлээлге алгаш, оозун күүседип турар, эрткен 6 айлар дургузунда ол бир инектен-не 660 литр сүт саап алган. ВЛКСМ-ниң Улуг-Хем райкому аныяк саанчыларның чарыжын деткиири-биле «Эң эки саанчыга» деп тукчугаш кылган.

Оон-биле кады аныяк малчыннар ортузунга социалистиг чарыш организастаарында кончуг хей четпестер барын демдеглээр херек. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик районнарның колхозтарында аныяк малчыннар болгаш зоотехниктер инектерни быжааларындан чарып саар чорукту шиңгээдириниң инициаторлары болбайн, саар инектерниң продуктулуун көдүрер дээш демисешпейн турар. Чижээ, Бай-Тайга районнуң «Дөн-Терек» колхозта зоотехник комсомолчу эш Веселова 6 ай дургузунда бир инектен-не чеже хире сүт саап алдынганын билбес болган. Шынында ол колхозтуң фермазында колдуунда аныяк колхозчу ургулар ажылдап турар. Инек саалдазының мурнакчы методун олар шиңгээдип алыр болгаш өске саанчылар ортузунга тарадыр ужурлуг.

Колхозтарның болгаш совхозтарның беш чыл планнарын пропагандалаар херекке комсомол организациялары улуг рольду ойнаар хүлээлгелиг. Ол планнарның диаграмма чуруун тургузары болгаш колхозчуларга, совхозтар ажылдакчыларынга калбаа-биле таныштырары чугула.

Социалистиг чарышты организастаарынга чарыштың түңнелдерин чарлаар болгаш мурнакчыларның дуржулгазын тарадыр чорук улуг ужур-дузалыг. Көдээ комсомол организациялары ол сорулгаларга көргүзүг болгаш хүндүлел самбыраларын, ВЛКСМ райкомнарының шаңнал бижиктери-биле мурнакчыларны шаңнаарын, ол ышкаш оларны «Тываның аныяктары» солунунуң хүндүлел самбыразынга киирер болгаш ВЛКСМ обкомунуң хүндүлел бижии-биле шаңнаар кылдыр сүмелеп киирерин калбаа-биле ажыглаар ужурлуг.

Социалистиг чарышты шын, херекти билири-биле организастаар болгаш ону удуртур төлээде, көдээ комсомол организациялары, аныяк активчилер көдээ ажыл-агыйның үндезиниерин өөренири эргежок чугула.

Колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде партия организациялары, колхозтар даргалары, совхозтар болгаш МТС-тер директорлары социалистиг чарыш организастаарынга көдээ кемсомол организацияларынга дуза көргүзер, көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын улам ынай көдүрер дээш бистиң аныяктарывыстың патриоттуг шиммээшкинин углап-баштаар ужурлуг.

И. ЦЕВЕЛЕВ,
ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары.

„ИСКРА“ КОЛХОЗ КӨДҮРЛҮҮШКҮНЧЕ ОРУКТА

Перспективтиг планны хуусаа бетинде күүседир дээш

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана сумузунда «Искра» кодээ ажыгатый артелиниң кежигүннери СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин күүседир хемчеглерни айтып турар беш чыл планын чоогаалыш кылгаш, ону боттарыныңҳуралынга чугаалажып көргеш, оон күүседези дээш демиселче кодурлуп үнгеннер. Колхозчулар ол перспективтиг планны 1960 чылда эвес, а оон бетинде күүседир дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

Кодээ ажыгатыйны шыңгыы хөгжүдерде чер ажылы шиитпирлиг ужур-дузалыг деп чүвени барымдаалаш, олче элээн улуг кичээнгейни салган бис. Эрткен чылын тараа культураларын 1000 га черге тараан болза, бо чылын ону 1075 га чедир калбарткан бис. Тараанның дүжүттүүн гектар черден-не 16 центнер чедиреги планнатынып турар. Тараа бүдүрериниң кевүдедири биске дыка улуг ужур-дузалыг. Ол биске мал ажылын хөгжүдерин, малдан хөй санныг продуктуну алырын хандырар. Ынчангаш тарыланың шөлүн улам калбартыр, хемчеглерни алыр бис. Бо чылын Кара-Талдың болгаш Чодарның кур черлериниңден 700 ганы шиңгээдип алыр бис. Биске ол тарылга шөлүн калбартыр, тараанның дүжүттүүн бедидер, колхозка мал чеминиң, ниити чемненилгенин, камгалалдың болгаш өске-даа фондуларның магалыгалын тургузар эргаңы бээр.

Ногаа болгаш картофель тарылгазынче база улуг кичээнгей салдыкып турар. Биске ногаа ажылы эрткен чылын ажыгатыйның орулгалыг адырларының бирээзи болган. Оортан 60 ажыг муң рубльдиң орулгалы кирген. Бо чылын ногаа ажылын улам сайзырадыр сорулга-биле биске турган 4 парник рамаларынга бешти немей кылган бис. Эрте быжар ногаалларны өстүрер сорулга-биле 52 муң чемиттиг саважыгаштарны кылгаш, аңаа помидорнуң, огурецтиң, редисканың, капустаның, арбузтуң рассадаларын олурткан бис. Огурец биле редиска быжкан болгаш чемге ажыглатыныңҳ турар апарган. Оон ынай 1 га черге олуртур кукурузаны база чемиттиг саважыгаштарга өстүрүп алган бис. Олар эрте быжар-лар деп агрономнар сүмелээннер.

Бо чылын ногаа культураларын 52 муң чемиттиг саважыгаштарга өстүрүп алган бис. Оларны шелге олурткан сөөлүнде канчаар-даа ажок улуг ажыл эгелээр: оларны суттарар, аразындан үнген өттүгеннерни аштаар, үнүштү хоралакчылардан камгалаар дээш кандыг ажыл чок дээр. Ногааның чайгы ажаалдазы дээш уяланчак арга-биле тараан бис. Ол мал чемин дыка албекпидер, үүт саалдалын бедидер арганы бээр.

Бистиң ногаажыларывыс бо чылын колхозунга үүс муң рубльдиң орулгазын кирер дээш чүткүлүг ажылдап турар. Оон иштинде улуг назылыг колхозчу, коммунист эш Хойлаарактың ак-сеткилдиг ажылын онзалап демдеглээри чугула.

Иштиниң малының баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер дээш бистиң малчыннарывыс база чүткүлүг ажылдап турарлар. Эрткен чылын бир саар инектен-не 452 литр үүт саап алган, бир хойдан-на 1 килограмм 900 грамм дүк алган болза, малчыннар СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң доктаалы-биле танышкаш, саар инек бүрүзүнден 1000 литр үүттү, хой бүрүзүнден 2 килограмм дүктү алырын хүлээнгеннер. Чамдык малчыннар боттарының хүлээлгелерин эрестиг күүседир турарлар. Чижээлээрге, колхозтуң хоюн үш чыл иштинде кадарып келген хойжу эш О. Шаравин бодунуң кадалында 262 төрүүр хойларындан 286 хураганнарны алгаш, эки доруктурун турар. Ол ышкаш өөр мал кадарчылары эштер Чимит-Доржу биле Очур-оол олар база чедишкиниг ажылдап турарлар.

Саар инектерден хөй үүттү алыр сорулга-биле саар инектерни үш кезек черде үзүп тургускан. Эки одарларга тургускан инектер үүт бээрин кевүдеткен. Чижээ, Кара-Сугда фермада саанчы эш Монгуш Анай апрель айда 10 саар инектериниңден 1060 литр үүттү саап алган болза, майда ол инек бүрүзүнден-не хүнде 8—10 литр үүттү саап ан, бодунуң көргүзүүлерин улам бедидип турар. Ол ышкаш саанчылар эштер Ондар Бапак, Монгуш Хураганчык база эки ажылдап турарлар.

Чылгы фермазының ажылдакчылары база-ла кызымак ажылдап турарлар. Олар оон, буенный уксаалыг бүдүрүкчүлерни эдержилгеге кирип, чылгы малдың уксаазын экижидер ажылды чорудун турарлар. Колхозта ол уксааның 42 төнен аттар бар. Олар мунштуг болгаш ажылга шыдамык чоруун көргүскеннер. Чылгы кадарчылары эштер Х. Бавуу, С. Маадыр-оол, Х. Хүрен-оол олар база эки ажылдап турарлар.

Бистиң бир шиитпирлеп турар айтырыывыс сууржулга. Биске ам-даа 70 өрегелер өглерде чурттап турар. Бо чылдың эгезинден өөр 17 бажыңнар туттунган, тудуг ажылында алдынган темпилерни барымдаалап көөрге, бо чылын бүгү колхозчу өрегелерни бажыңнар-биле хандырып болгурунуң бүгү болдунар аргалары бар.

Ынчалзажок бистиң ажылывыста ам-даа четпестер бар. Оларның бирээзи бо чылдың часкы тарылгазын саадатканывыс болур. Малдың продуктулуу ам-даа чавыс болгаш мал ажылында хөй күш үнер ажыдарны механизастаар талазы-биле хемчег албаанывыс база четпес. Оон-даа өске четпестер бисте бар. Ынчыг болзаа, бистиң ажыл эрттип шыдаазывыс хире-ындыг бергелер чок.

СЭКП ТК-ның Пленумнарының шиитпирлеринге сорук кирген колхозчу ажылышчылерниң колхозту хөгжүдериниң перспективтиг планын хуусаа бетинде күүседири дээш чаагай ажыл-херээ боттаныры чугаажок.

М. ДОКТУГУ,

колхоз баштаар черинин даргазы.

Бо арында Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозтуң колхозчуларының СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин күүседир дээш ажылдап турарын көргүскен чүүлдерни парлаан. Колхозчулар бо чылын миллион орулганы алыр, сууржулга айтырыын үзе шиитпирлээр сорулганы салып алган ажылдап турарлар.

Колхозтуң үүт-бараан фермазы чайлаг одарже көшкен сөөлүнде инектериниң үүткүрү көвүдээн.

Чурукта: Солагай талазындан оң талаже саанчылар М. Сержимаа, О. Бапак, К. Делгер-оол, Х. Хураганчык, С. Сарыглар саттан үүдүн үчетчик Ондар Ленага дужаап турары.

Чуруу: **ФЕОКТИСТОВТУУ.**

ХӨГЖҮП ТУРАР КОЛХОЗТА

Чадаана хоорайның базары оон мырынай-ла төвүнде. Ында бир бажыныңп эжик бажында «Искра» деп улуг үжүк-биле бижээн сестер ырактан-на кестүп турган. Оон үнген, кирген кижилер-ле долу. Чоок-шулап келгеш, демги эжик бажында бижикти номчуп көөрүвүске: «Искра» колхозтуң магазини» деп каан. Чүү садып турар улус боор деп сонуургаан, кирдивис. Хамыктың мурнунда-ла эрте быжар ногаалар: огурец, редиска каракка көөрүлген. Оон өске эт, дагаа чуурганы дээш өскедаа түүлдер бар. Эрте быжар ногаалар өстүрүп турар колхозка баар күзел доваанна башка кире хонуп келген.

Каш-ла минута эрткенде бистиң машинавыс Чадааннаны өрү шименидип өскеп-ле каан. Чайлаг-Алаак, Арыг-Бажы деп айгадан ажык шөлдериниң кезеи-биле эрткеш, оң талаже эй соккаш, чоон-чоон дыттарның аразы-биле эрткеш дыртына берген, арыг кылың сугну кешкеш, эрикче үнүп кээривиске колхоз сууру — Бажың-Алаактың бажыңнары кестүп келгилээн. Өзүп, немей туттунуп турар сууг деп чүвени каксы аарак көргеш-ле кижи өскерип каар турган.

Колхоз конторазы. Ында кижи-ле долу. Баштаар черниң даргазы Монгуш Докур-оолович Доктугунуң кабинединге кирип келгеш, келген херээвисти чугаалап бердивис. Оон колхозтуң ажыл-агыйының чамдык адырларынга чоргулаан бис.

—Бистиң бо Бажың-Алаак суурга 1950 чылда эвээш бажыңнар турган. Оларны кандыг бажыңнар дээр боор: крышалы чок, чавыс аргажок чүвелер-ле болгай. Ам көрүүндүүн эштер, ол үени бодаарга бистиң сууруувус хоорай болган — деп тудуг бригадазының бригадири эш Мажаа биске чугаалаан. Бригадир бажыңнарны эргилдир көргүлээш, кезек бодангаш, уламчылаан: — Бистиң колхозта 230 ажыг өрегелер бар. Олардан 70 өреге ам-даа өглерде чурттавышаан турар. Кыжын соокта өгге чурттазары кандыг ийик? Колхозчуларның хөй кезии чылыг, чырык бажыңнарда чурттап турда, олар-биле деп эргелиг чамдык колхозчулар өглерде чурттап турарын бодап келгеш, ол ажылды харыылап турар болганымда серт кылдыр чожуй өөр, кижиниң эьди соолаш дээр боор чүве-дир — деп чугаалаан.

Монгуш Докур-ооловичиниң сумезин өзугаар Кара-Сугда фермага база барган бис. Кээривиске кидин-не саалда чоруп турган. Чайырлыг ак бетоннар чанында стол, ында чээрби хире харлыг аныяк кыс олур. Учетчик кижи-дир деп дораан-на билип каан бис. Сөөлүнде чугаалажып таныжып кээривиске Чадаана суму Совединиң депутады, үүт-бараан фермазының учетчиги Ондар Лена болган. Ол ам ында ийи чыл ажыг ажылдап турар.

Саанчылар саттан үүдүн кээп дужаапда турганнар.

—«Мыйыстыг караның»—деп чугаалаш, бир аныяк саанчы үүдүн хемчээр саваже кудупкаш чоруй барган. Ында 3 литрни айтып турган.

— Монгуш Анай деп саанчы-дыр—деп учетчик биске чугаалаан.

— «Дөнгүр шилгинин» — дээш саанчы Ондар Бапак 3, 2 литр үүттү кудупкаш барган.

Ол аразында бир солун таварылга болган. Ак халат кеткен, хуунда үүт туткан дөртен ажыг хире харлыг өр келгеш, база үүт дужаай берген. «Ол Күжүгет Делгер-оол деп саанчы-дыр» деп учетчик тайылбырлаан. Шаанда өр улус саан саабас чораан, ийи-чангыс өр кижилер инек, өшкү саар чораан-на. Эш Делгер-оол ам колхозта саанчы. Ол өскелерден калышпайн хүнде бир саар инектен-не 7—8 литр үүттү ап турар.

Фермада агитлисток доктаамал үнүп турар. Ында чүгле колхозтуң саанчыларының эвес, области сураглыг саанчылар: Бичиг-уруг, Шведова, Алексеева, Шумова болгаш өскелериниң-даа көргүзүүлерин бижээш азып каан. Саанчылар арнын көргүн таныышпаан болза-даа, өске районнарда турар эштери-биле чаржып турары илдең.

Колхозтуң Арыг-Бажында ногаажыларынга баар дижи берген бис. Монгуш Докур-ооловичиниң бис-биле кады хаакан. Арыг-Бажы—колхозтуң огород шөлү. Парник ажыл-агыйын ында тургускан. Парник рамаларында олурткан огурецтер болгаш редискалар бышкан. Помидорлар чечектелип келгилээн. Капустаның, арбузтуң рассадалары база кончуг эки өзүп турарлар.

Тепличаже (чылыткылыг бажынче), кирген бис. Ында база рассадалар. Бир булундан кырган ирей хөндүрүп үнүп келгеш, бистер-биле мендилешкен. Ол — огородчу Хойлаарак ирей дээри деп билип алган бис. Ында кукурузаның рассадазын база олурткан.

— Келир чылын үрезинге хереглээр кукуруза сураглаш турбас бис. Эрте быысын дээш чылыг черге өстүрүп алганывыс ол —деп эш Доктугу чугаалаан.

«Бо колхоз ногаа ажылынче улуг кичээнгей салып турар-дыр. Эрткен чылын ногаадан 60 ажыг муң рубль алган улус ынчанмайн канчаар» деп бодал чаагаар-ла башка кирип кээр турган.

— Силерниң колхозту мурнунда хожудангай турган, ам колхоз ол байдалдан уштунган деп турар болгай. Ажылды ынчаар эде тургузары амыр эвес-ле боор аа? — деп Монгуш Докур-ооловичиден айтырдывыс.

Кежээки сырын Чадааннаны куду соолаңнадыр каккан. Чүгүрүүнге кире берген хүн шоңдур чылдып турган. Дарга арыг чаагай агаарны хандыр кирер тынгаш, ол кавының делгемнерин хаара күжактаңгар дээн ышкаш, херидгеш, парник рамазының хажыызынга олурупкаш таваар чугаалаан:

—Мурнуку чылларда көрген болзуңарда силериниң колхозче келген оруунарны дургаар шанактыг аттар шуужуп алган Чадаанаже кирип-ле турар ындыг үе биске турган. Кижилер ниитиниң ажылын кылбас, ажылга үнмес, токпак каккаш, ону Чадаана хоорайга барып садыглаар мындыг турган. Ынчаарда кижилер ниитиниң ажылынга чаңчыкпаан база колхозка ажылдаарының ажыктыын билбээн, оларның медерели чавыс турганы бо бичии чижектен-не кестүп турар.

Колхоз баштаар чери, партия эге организациязы колхозчу амыралдың кол хоойлузу кодээ ажыл-агый артелиниң Уставын хажык чокка сагыырынче угланган танылыга ажылын калбартып чоруткан. Уставта ниитиниң эрге-ажыктарыбиле колхозчуларның хууда эрге-ажыктарын шын дүүштүрүп, колхозчуларны ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржилгези — бай-шыдалгыр амыралдың үндезини болур деп чүвени сес кырында эвес, а херек кырында күүседип эгелээнивис корум-чурумну тургузарының эгези болган. Хөй күш-хүү ажылдаан колхозчулар ажыкты херек кырында ап турар апаарга, коллективтиг ажыл-агыйының улуг күжү оон кестүп келген...

Колхоз даргазының ол каш сестери дыка хөй утканы хаара тудуп турар. Кодээ ажыл-агый артелиниң Уставын удуртулга болдурган, ону херек кырында бар чүүлдер-биле бадыткаан чорук ол колхозту хожудангай турганындан чедишкиниг хөгжүп орар колхозтарның бирээзи болдурган. Ынчангаш кодээ ажыл-агый артелиниң Уставы ажыл-чорудулгага хүнбүрү удуртулга боор турары «Искра» колхозтуң чижээнден кестүп турар.

Кежээ дүжүп, серидеп кел чорда, ногаажылар **парник рамаларын дуглап**, кырындан шып эгелээннер. «Ол рассадаларны шак ынчаар камныг ажаап турарлардыр» деп бодал бистиң кижи бүрүзүнге турган.

Салчак ТАМБА,

Бажың-Алаак, Чөөн-Хемчик район.

Хүлээлгевис күүсетинер

1954 чылдың ноябрь айдан бээр саанчылап ажылдап турар мен. Баштайгы үеде менээ ол ажыл берге турган. Ынчалзажок кызып оралдашканымның түүнелинде үк ажылга чаңчыга берген мен.

«Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин кевүдедир дугайында» СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң доктаалын танышкаш, саар инек бүрүзүнден 1200 литр үүттү алыр деп хүлээлгелиг ажылдап турар мен.

Ол хүлээлгени күүседип болурунуң арганы бар деп чүвени бодумнуң ажылымның баштайгы түннелдери көргүзүп турар. Апрель айда 10 саар инектерден 1060 литр үүттү саап алган мен. Мээн саап турарым «Ак быгын», «Мыйыстыг кара», «Калчан хүрең» деп шолалыг инектер хүнде 8—10 литр үүттү берип турарлар. Оларның иштинде «Мыйыстыг кара» быаа эмзирбейн сагдырарынга дораан чаңчыккан, ол ам хүнде 9—10 литр үүттү доктаамал берип турар. Бис ам чайлаг черде көжүп келген, инектерни ында саап турар бис. Ам удатпас өөт-көк хөлбеңейнин үнүп кээр. Ол өйде инектерниң үүдү улам кевүдээр. Ону бодаарга, база бистиң саанчыларывыстың чүткүдүг ажылын аңаа немээрге алган хүлээлгевис күүсетинер ужурлуг.

Инектерни хүнде үш катап саарын мурнунда боттандырбайн турган бис. Инектер база-ла аңаа таарынмайн, шоолуг үүт бербейн турганнар. Олар ам саалданы ынчаар чоруларынга уламна чаңчытып, саалда санында бээр үүдү улам-на немежип кел чоруур.

Инектерни базаазындан чарын саарда бир чугула чүүл бар дээрин эскерген мен. Маңаа аныяк инектер, ылангыя эң баштай быаалап турар инектер кончуг тааржырын бистиң фермада байдал тодаргай көргүскен. Бистиң быаазындан чарын саап турарывыс аныяк инектер, ылангыя бо чылын чаа быаалаан инектер дурген чаңчыкканнар, а кырган инектер аңаа чаңчыкпайн турарлар. Ону бодаарга мөөн соңгаар быаалаар инектерни саалданың ол аргазынче шуут-ла кирери эң ажыктыг.

Бистиң колхоз бо чылын кукурузаны 50 гектарны тараан. Ынчангаш саар инектерни чулуктуг чемнер-биле четче хандырарының бир чугула үүлү биске база бар апаар. Оон ынай мал кажааларын тударынче база улуг кичээнгей салдыныр турар. Ол биске малга чемни доорап, хөөдүп бээр арганы база бээр. Бо бүгү үүлдер биске саалданы үүгле чайын эвес, а кышкы үеде база чедишкиниг чорудар арганы бээр. Ынчангаш саалда чорударының үеэи база узаар. Ону бодап көөрге, бистиң саанчыларывыстың бир ол-ла районда саанчы эш Шумованың, Бии-Хем районда Кочетов аттыг колхозта саанчы эш Алексееваның көргүзүүлери биске билдингир. Олардан чыдып калбас, алган хүлээлгелериниске шынчы болур дээш демисежип турар бис. Саанчылар Ондар Бапак, Монгуш Хураганчык болгаш өскелер-даа алган хүлээлгезин чедишкиниг күүседир дээш кызымак ажылдап турарлар. Ол хире изиг күзел турда, бистиң саанчыларның ажылы эки-үре түннелдиг болуру чугаажок.

МОНГУШ АНАЙ,

аныяк саанчы.

Шупту колхозчуларны бажыңныг болдурар дээш

Колхозчу ажыгагыйларны өгден чаагайжыдыр туттунган бажыңнарче көжүп кирери ажыл-агый, политик талазы-биле база бир чугула сорулга болур. Ажылчы чоннуң материалдыг деңнелин бедидери — бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың эң чугулаан көрүп турар сорулгаларының бирээзи ол. Ону чедип алырда сууржулга айтырыы шиитпирлиг ужур-дузалыг. Сууржун амыдырал кижилерниң күш-ажылга киржилгезин улгаттырар, оларның адыкшылын быжыглаар болгаш өске-даа үнелеп четпес ужур-дузалыг.

Ол чугула сорулганы шиитпирлээринче колхоз баштаар чери, колхозта партия организациязы улуг кичээнгейни салып турар. Доктаамал тудуг бригадазын быжыглаарынче кол кичээнгей салдыныр турар. Бригаданың эргезинде 25 аът, 68 өр, 15 хереннен кижилер бар. Оон ынай 1 автомашина херектиг апарган үеде база ажылдап каан турар. Тудуг бригадазын шак ынчаар быжыглааны эки түннелдерни берген.

Бо чылын чурттаганың 30 бажыңнарын тудар планныг бис. Ынчаарга бис 34 чурттага бажыңнарының тудуун эгелээш, оларның 17-зин доскаш, колхозчуларга хүлээдип берген бис. Арткан бажыңнарның ханазын салыры дооступ турар. Ынчангаш 34 бажың барык туттунган. Моон алгаш көөрге, бистиң өглерде чурттап турар 70 колхозчу өрегеривисти бо чылын чаагайжыды туттунган бажыңнар-биле бүрүн хандырарының аргазы бар боор турар.

Оон ынай бисте культура-амыдыралдың, бүдүрүлгениң болгаш мал кажааларының тудуглары база чоруп турар. Бо чылын 2 машина кирер гаражты, быаанаар бажыңны, дарганнар черин, чунар бажыңны, далган дээрбезин, хлеб быжыраф черин тудуп алган бис. Ам эмнелге черинин, 75 аът күштүг чылыг-биле ажылдаар электри станциязының тудуу чоруп турар.

Тудугну чедишкиниг чорудуп болурунуң бүгү-ле болдунар аргалары бар. Бисте пилорама бар. Ол дыка хөй кижилерниң орнун солуп, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар. Туйбу бүдүрүлгези база эвилелдетинген, ам 12 муң туйбуну хептээн чоокку хүннерде ол ажыл улуубиле калбарар. Тудугга 2500 чудук хереглетинер турган болза, 2517-ни тудуг черлериниңде чедирген. Бо бүгү үүлдер бистиң онаалдаларывыстың чедишкиниг күүсетинип болурунуң боттуг барымдаазы болур.

Тудугжуларның күш-ажылчы кодурлүүшкүнүн демдеглээри база чугула. Олар ылангыя бо чылын дыка шалып ажылдап турарлар. Чижээлээрге, Саая Баирның звенозу апрель, май айларда чунар бажыңның тудуун доскаш, 2 чурттага бажыңын тудар турган дөртү тутканнар. Малчыннарга бажыңнар тудуп берип турар Ховалыг Деспилдей баштаан 8 кижи чаңгыс айда 7 бажыңнарны туткан болгаш ам тайгада 13 бажыңнарны эптеп кылырын доозуп турарлар. Монгуш Севильбаанның удуртуп турары бызанчылар звенозу база эки ажылдап турарлар. Олар парник рамаларын, чурттага бажыңнарының рамаларын болгаш кастыктарын, яслиниң орунларын, столдарны болгаш сандайларны база оон-даа өске чүүлдерни хөй санныгны кылганнар. Оон ынай комсомолчу Севек-Доржу, коммунист Ондар Доржуң-оол болгаш сөөртүкчү Монгуш Кечил, электри станциязының тудуунда эш Довук олар эң идепкейлиг ажылдап, улуг-нормазын үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

Бистиң түс-түс тудугжуларывыс болгаш тудугжу звеноларывыс аразында социалистиг чарыштыг ажылдап турарлар. Колхоз баштаар черинин болгаш колхозта партия эге организациязының органы «Күш-ажылчы» деп хаза солуну оон-түннедин бодунуң арыннарынга доктаамал чырыдып, тудугжуларны күш-ажылчы кодурлүүшкүнче мобилизастаарынга дузалап турар.

Тудуг талазы-биле бистиң кызза чогуур ажылдарывыс ам-даа хөй. Аңаа чүүн-даа мурнунда тудуг ажылының шынарын ам-даа экижидери, чурттаганың, бүдүрүлгениң болгаш өске-даа угланыышкынның тудугларын шынарлыг, быжыг, көрүштүг кылыры, тудугга күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидери болур. Бисте чамдык бажыңнарның крышазы чок, ногаан чаныың тудуглары четче кылдынмаан болуп турар. Ам сорулга болза, колхозчуларны чаагайжыды туттунган бажыңнар-биле, малды үлегерлиг кажаалар-биле хандырары болуп турар. Бистиң колхозтуң тудугжулары ол харыысалгалыг болгаш хүндүлүг хүлээлгени чедишкиниг күүседип шыдаарлар.

М. МАЖАА,

тудуг бригадазының бригадири.

Үлүүвүс киирер бис

«Далайга дамды немере» деп улустуң чугаазы бар. Бистер, колхозчулар кижи бүрүвүс-ле чүвени кылып бүдүрүп турар болза, бистиң байлаавыс улам-на көвүдеп, немежип-ле турар болгай. Мен 69 харлыг кырган мен. Ынчалза-даа нам кежигүнү кижи үлегерлиг болур деп айтыышкын бар. Ону барымдаалаш, огород бригадазынга кирип алгаш, ам үш чыл улай ажылдап тур мен.

Совет эртемниң күштүү магалыг-дыр. Шаанда бистериниң адын-сурадын дыннаан көрбээнивис үнүштерни өстүрүп эккээрге магалыг чем апаар-дыр. Капуста, огурец, помидор, редиска дээш кандыг чаагай чемиттиг үнүштер чогул? Совет эртемниң ачызы-биле ол шаанда биске билдинмес чораан үнүштерни бодумнуң холум-биле тудуп, ажаап өстүрүп турар апарганымга кызыгаар чок өөрүүр мен.

Эрткен чылын ногаа ажылындан элээн улуг орулгалыг болган бис. Бо чылын ногаа ажылын улам калбартыр дээш 5 чаа парник рамаларын немээш, аңаа чылыг черге кыжын өстүрүп алган үнүштерни олурткулаан. Олар ам дыка чаагай үнүп турарлар. Редиска, огурец оларны шагда-ла чемге ажыглап, кожаага садып эгелээн бис. Арбузту база-ла кыжын чылыг черлерге чемиттиг саважыгаштарга өстүрүп алган бис. Олар эрте быжар-лар деп агрономнар сүмелээннер.

Бо чылын ногаа культураларын 52 муң чемиттиг саважыгаштарга өстүрүп алган бис. Оларны шелге олурткан сөөлүнде канчаар-даа ажок улуг ажыл эгелээр: оларны суттарар, аразындан үнген өттүгеннерни аштаар, үнүштү хоралакчылардан камгалаар дээш кандыг ажыл чок дээр. Ногааның чайгы ажаалдазы дээш ажылга база-ла бодумнуң бүгү күжүмнү салыр мен. Бистериниң үндүрген бүгү күжүвүс халас барбас, шелдерге чаагай ногаалар өзүп үнер. Олар колхозчуларның ажыглалынга хереглетинер болгаш ону сатканындан колхозка орулга кирер. Колхоз бо чылын миллионер болур сорулганы салып алган. Бистер, ногаа ажаакчылары ол улуг херекке боттарывыстың үлүүвүстү база киирер бис.

М. ХОЙЛААРАК,

ногаа ажаакчызы.

ДЕЛЕГЕЙ ТЕМАЛАРЫНГА ДЕМДЕГЛЕЛДЕР

Канадада ажыл чок чорук

Чоокта чаа Канаданың парламентизинге чүве чугаалап тура, ооң депутаттарының бирээзи — Алистер Стюарт чурт «АКШ-тың экономиктиг кулданыышкынында» турарын билинген. Ол медеглел Канада-биле Американың Каттышкан Штаттарының эп-найыралының камгалакчыларының ортузунга аажок таарзынмас чорукту хайныктырза-даа америк капиталдың кириишкини Канаданың экономиказынга кончуг улуг болгаш шынгыы каража таварыштырын турарының маргылдза чок фактыларын буруу шаап шыдаваан.

Ол кириишкинниң база бир онза аарыглыг уржуу болза, Канадада ажыл чоктарының канчаар-даа аажок хөй болуп турары ол. Күш-ажыл министерствозунуң медээзи-биле алырга, марттың төнчүзүнде Канадада ажыл чоктар 630 муң ажыг ийикпе, азы 1953 чылдыынган 75 хуу хөй болуп турар. Хөй санныг ажылчыннар күш-ажыл неделязын бүрүн ээлевейн турарлар.

Канадада ажыл чоктарының өзүлдези чурттуң экономиктиг амыдыралын АКШ-тың экономиктиг эжелелиниң хамаарылгазынга дезорганизастап турары-биле улуг холбаалыг. Ол эжелелдің уржуун хөмүр даш үлетпүрүнден тодаргай көрүп болур.

Канада хөмүр даш-биле улуг курлавырларлыг. Ындыг болза-даа чурт иштинче хөмүр даштың Америкадан сөөртүп эккен турар ужурунда ол байлак ажыглатынмайн турар. Канадада хөмүр даштың кол районнары Кэйп Бретон, Чаа Шотландия болгаш Альберт можулары—херек кырында ажыдавайн турар. Кэйп Бретонда хөмүр даш тывыжы 1953 чылга деңнээрге 75 хуу кызырылган. Альберт можузунда 10 муң дагжылардан чүгле 4.700 кижи ажылдап турар, ынчаарга олар неделя иштинде 2—3 хүннерде ажылдап турарлар. 1953 чылда Канаданың хереглели 40 миллион тонна хөмүр даш турунда, АКШ-тан сөөртүп эккелгени 24 миллион тонна болган. Ынчаарга Канаданың хөмүр даш үлетпүрүн хөгжүдер чорук, чурттуң экономика талазы-биле хамаарышпас чоруун хандырар кац эзилдиреринин, электротехниканың болгаш өске-даа бүдүрүлге адырларын тургузарынга болгаш хөгжүдеринге чедирип болур ийик.

Канадаже америк хөмүр дашты болгаш янзы-бүрү кылыглыг белен барааннар сөөртүлгези Канаданың үлетпүр хөгжүлдезин тонавышаан, АКШ-тың монополизы Канададан үнелиг чиг-эт, бирги ээлчегде нефть, бойдус газы, демир рудазы болгаш өске-даа чүүлдерни тонап ап турар. Канада даштыкы садыгны кол нургулайындa Каттышкан Штаттар-биле чорудуп, ынчангаш Американың Канадаже киир сөөртүлгезиниң 99 хуузу белен кылыглар, а Канаданың АКШ-че сөөртүлгезиниң 90 хуузу чиг-эт болгаш чартык фабрикаттар болуп турар. 1954 чылда Канаданың даштыкы садыының когаралы 594 миллион доллар болган.

Американың монополистери Канададан үнелиг чиг-этти тонавышаан, Канаданың бойдус байлаан болгаш бүдүрүлгелерин холгаарлап турарлар. Онтарио можуда бүгү-ле бүдүмел курлавырларның болгаш улуг бүдүрүлгелерниң 90 хуузу америк компаниялларның холунда турар. АКШ-та бүс дамчыдар хоорзада Канаданың бойдус газы Американың кызыгаар хоорайларынынга бодааарга, Канаданың хоорайларында дөрт катап аар үнелиг болуп турар.

Бо чылын Виктория хоорайга америк монополистериниң Канаданың бүдүмел курлавырларын эжелээринге удурланган чыскаал болуп эрткен. Канаданың журналистизи Мортимер ол чыскаалдың дугайын биживишаан, демдеглээни болза: «Кожам чазык акый —Сэм. Силер кожанарны дүштеки чемче чалаар болзунарза кандыгдаа багай чүве болбас. Ынчалза-даа аңаа бодунуң бажының болгаш кодаанын белек кылдыр берип болбас».

Американың монополистери «аалчы» болуп Канадага келгеш, ооң бүдүмел байлаан эжелээннер, ону Канада шингээдип алган болза, Канаданың канчаар-даа аажок хөй ажыл чоктарын ажыл-биле хандырып болур ийик. Канаданың ажылчы чону ону билир болгаш америк эжелелге удур туржуп турарлар.

Антиамерик сагыш-сеткил чурттуң иштинде күштелип турар. Депшилгелиг парталаның мындыг кыйгырыгларынга эвээш эвес таваржып болур: «Канаданың курлавырларынга Американың үптелгезин соксадыр»! Былантыя америк эжелелдің аарберге човаланының байдалында турар Канадада ажыл чоктарның ортузунда мындыг сагыш сеткил күштүг болуп турар. «Канадиан Трибюн» солунга парлаан ажыл чок байдалдың дугайын ажыл чок Чарли Симпсонның бижээни мыйдыг: «Ийи ай иштинде ажыл чок мен. Дүнну 250 кижи хонуп турар черге барып эрттирер мен. Ында хөй кижилер шала кырынга удуур. Хонар черже эрттирилге кежээкиниң 10 шакка чедир үргүлчүлээр, орун ээлеп алыр төлээде, кежээкиниң 7 шак хиреде-ле ээлчегге туруп алыр мен. Хүнүмнү мынчаар эрттирер мен: ажыл дилээри-биле эртен конторага баар мен, ажыл чок тур деп харыыны дыңнаар төлээде, хүннүң 4—5 шагынга чедир маанаар мен. Ооң соонда халас бутерброд дээш ээлчегге туруп алыр мен».

База бир ажыл чок кижи болунуң байдалын чугаалавышаан, мунгаранчыг ажыгыг демдеглээн: «кажан бис Торонтога халас бутерброд дээш ээлчегге турувуста, орта удур Онтарио можуга хоойлу хуралынга ажыл чоктарның айтырыының дугайында чугаалажыышкын болуп турган. Депутат миллионер Татли чүве чугаалаан, «хамык-ла чугаалажыышкыннар ажыл чоктар дугайында болуп турары болза, пропаганда-дыр»—деп медеглээн. Торонтода хөй ажыл чоктар «Түренгилериниң түүнели» деп адаар бүс дамчыдар хоорзаның түүнелинде хонуп турар.

Хөй ажыл чоктар барык-ла аштап турарлар. Күштүү-биле түрегдээн ажыл чок Роберт Хэйнс Гамильтон хоорайда фордуңуң автомобиль заводунга ажылдап киреринн оралдашкан, ону хүлээп албаан; ооң деңзизи 130 фунт четпээн, мынчангаш чыыр конвейер ажылынга таарышпас деп медеглээн.

Торонтода, Квебекте, Монреалда болгаш Канаданың өске-даа улуг хоорайларында ажыл чоктарның эвилелин организастаан. Ол эвилелдің ажыл-чорудулгалары мындыг дозунгуларнын адаа-биле калбарып турар: «Сартыкчыгаш эвес, а ажыл!» Канаданың экономиказын кадыкшыдарын, ажыл чоктарның талазы-биле пособиени, пенсиниң ажылын организастаарын эвилел негеп турар.

Канаданың экономика талазы-биле хамаарышпас чоруу дээш демиселдің программазының эп-не чугула үүлү болза, Канаданың депшилгелиг ажылчын партиязы ажылчы чоннарның болгаш ажыл чоктарның байдалын өскиждерин ажылдап кылгаш, парламентиге киирери болур.

Ол программада Канаданың бүдүмел курлавырларынга америк контрольду, америк барааннарның демпингазын соксадырын, Канаданың чүве бүдүрүп үндүрер үлетпүрүн тургузарын, иштиниң күш-ажылын организастаарын, Британия-биле садыгның эп-найыралын калбартырын болгаш Совет Эвилели, улус-демократтыг чуттар-биле садыг кереэлери чарарын көрүп турар. Шериг херээнге чарыдалды кызырарын программа негеп турар. Бо чылдың мартта Канаданың парламентизинге ажыл чоктар айтырыының дугайында чугаалажыышкын болуп эрткен.

Үүгле депшилгелиг хөй-иштиниң төлээлери эвес, харын социал-демократтыг партияның төлээлери болгаш ол ышкаш чамдык буржуаз парламентичилер амгы үеде ажыл чоктарның байдалы дээш чазак бодунуң харыысалгазын миннирин негеп турар. Ынчалза-даа парламент ол негелдени хүлээвээн, а чазак ажыл чоктарның талазы-биле пособиени бедидер сорулга-биле ажыл чоктарның амы-камгалалының дугайында хоойлуга үүгле чазалгалар киирерин аазаан.

Канадада ажыл чоктарның айтырыы экономика-даа, ол ышкаш политика-даа талазы-биле чидигленген ол-ла хевээр артын турар. Чурттуң депшилгелиг күштери, массаның негелделеринге далнымышаан, ол айтырыгларны шиитпирлээри Канаданың экономиказын америк монополистериниң кулданыышкынындан хостаары-биле харылзаалыг деп негеп турарлар.

Т. РЕМИЗОВ.

Совет-япон чугаалажыышкыннарга

Совет-япон харылзааларны чогумчудар дугайында чугаалажыышкыннарже эгелеп кирерин Совет Эвилели биле Японияның аразында дугуржулга чедип алдынганын дыңнадып турган. Чугаалажыышкыннар июнь 1-де Лондонда эгелээн.

Совет таладан айыткан чугаалажыышкыннар чорударын Англияда совет элчин Я. А. Маликка дааскан.

(СЭТА).

КУР-нуң кыдыг черлеринде үлетпүр хөгжүлдези

ПЕКИН. Ажыктыг курлавырлар-биле байлактыг кыдат можу Сиканның үлетпүрүнүң хөгжүлдезиниң дугайын Синьхуа агентилели дыңнадып турар. Хосталга мурнунга чедир үлетпүрүнүң чаңгыс-даа бүдүрүлгези чок турган бо можуда ам электростанция, металл болбаазырадыр болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелерин, хөвең, алгы заводтарын база ол ышкаш бо үениң дериг-херекселиби-биле чепсегленген шил даш болгаш даг дүгү казып тывар уургайларны тургускан. Сиканның уургайларында даг дүгү болгаш шил даш казып тывары чыл санында көвүдеп турар.

(СЭТА).

Румынияның Национал улуг хуралының даштыкы херектер талазы-биле комиссиязында

БУХАРЕСТ. Румын Улус Республиканың национал улуг хуралының даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының хуралы май 28-те болган. Хуралга Румын Улус Республиканың даштыкы херектер министри Симион Бугич Варшава чөвүлел хуралының киржикчилери — 8 күрүнелерниң аразында чардынган найырал, кады ажылдажылга болгаш кайы-кайызынга дузалажыр дугайында херээ дугайында илеткед кылган. Чугаалажыышкынның түүнелинде комиссия Варшавага ат салган кереэни чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүг деп бадылаан болгаш бо кереэни күштүг болдуруп бадылаарын национал улуг хуралга сүмелээн.

(СЭТА).

Албаниянның бүдүрүлгелеринде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдези

ТИРАНА. Эрткен чылын Албаниянның үлетпүр бүдүрүлгелеринде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 1949 чыл-биле деңнээрге 67 хуу өскен. Нефть үлетпүрүнде 78 хуу, аъш-чемниң — 65 хуу, пөс-таавы болгаш идиктиң 19 хуу өскен.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезинге бүдүрүлге чорудулгаларын механизастааны болгаш ажылчыннарның мергежилин бедиткени идиг берген. 1947 чылдан 1954 чылга чедир үеде фабрикаларга, заводтарга болгаш шахталарга мергежил чедип алырының талазы-биле курстарны 20 муң хире ажылчыннар, мергежил бедидериниң курстарын 8500 кижи доскан.

(СЭТА).

Индияның парламент төлээлериниң Югославияда келгени

БЕЛГРАД. Танюг агентилелиниң дыңнадыы-биле алырга, штаттар Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Кришнамурти Рао баштаан индий парламент төлээлери Совет Эвилелинден Югославияда чеде берген.

Индияның төлээлекчилери Югославияга 12 хонар. Олар боттарының аңаа чоруп турар үезинде югослав чазактың удуртур ажылдакчылары-биле ужуражыр болгаш Македония, Босния, Герцеговина, Словения болгаш Хорват республикаларга база үлетпүр бүдүрүлгелеринге баарлар.

(СЭТА).

Индияның парламент комитединиң резолюциязы

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң дыңнадыын өзүгаар алырга, Индий парламентиниң бүгү партиялар кирип турар комитеди Гоада португал өөлөөшкининиң дугайында айтырыгны чугаалажыышкынларның оруу-биле шиитпирлээринче угланган хемчегларни алырын, а ол бир эвес чедишкин чок болу берзе, «Индияда колониализмниң сөөлгү истерин узуткаптар ындыг шиитпирлиг айтыышкыннарны хереглээрин» Индияның чазаан кыйгырган резолюциязы хүлээп алган.

Гоаның национал конгрезиниң удуртукчуларының бирээзи Альвареститиң пресс-конференциязга медеглээни болза, Индия-биле катап каттыжары дээш шимчээшкинни базарынга Португалияның шериглери боо-чепсектерни ажыглап турарлар.

(СЭТА).

Англияның демир орук ажылчыннарының ажыл соксадыышкыны

ЛОНДОН. Англияның демир орук ажылчыннарының—паровоз машинистериниң болгаш одакчыларының каттышкан профэвилел кежигүннериниң ажыл төлевирин бедидерин негээн ажыл соксадыышкынныг демиселин демирорукчуларның национал профэвилелиниң составында кирип турар машинистериниң болгаш одакчыларның хөй кезин деткин турар. Парлалганың дыңнадыгларын өзүгаар алырга демирорукчуларның национал профэвилелиниң кежигүннери — машинистериниң болгаш одакчыларның Шотландияда 90 хуузу ажыл соксатканнарга каттыжа берген.

Ажыл соксадыышкынының болган түүнелериниң дугайында медээлер чурттуң бүгү булуннарындан кээп турар. Улус дажыыр транспорт, почта ажылдары болгаш чүүк сөөртүлгези соксап үзүктелген. Лондонның ең улуг вокзалы Ватерлоодан аңаа үеде 300 поездилер чоруур турган болза дүүн орай дүн ортузунга чедир чүгле 4 чораан.

Бүгү шугумнарга хүнде чаңгыс поезд маннаар деп Глазгодан чарлаан. Хоорай чоогунуң демир орук харылзаалары херек кырында соксаан.

Демир орук-биле чүүк сөөртүлгезиниң ындыг улуг кызырылганы бүдүрүлгениң ажылынга, бирги ээлчегде чиг-этти чугула хереглеп, кылдынган продукцияны чорудуп бээринге бергедеп турар демир бүдүрүлгелериниң ажылынга ең-не моондактыг болуп турар. «Юнайтед стилкомпанис» деп фирманың төлээзиниң бадыткааны-биле алырга, ол фирманың Скантори хоорайда кац эзилдирер заводтарының 22 муң ажылчыннары неделяның төнчүзүнге чедир ажылдаар аргазы чок апаарлар. «Лайсе» деп фирманың ол хоорайда демир заводу прокат бүдүрүлгезин кызырган. «Колзилс» деп фирманың (Глазгода) директөру ажыл соксадыышкыны неделяның төнчүзүнге чедир үргүлчүлээр болза, фирманың мотеруэлде, Камеусланги-де болгаш өске-даа черлерде 17 муң кижи ажылдап турар заводтары ажылын соксадыр апаар деп кыжаныг кылган.

Премьер-министр Иденниң болгаш күш-ажыл министри Монгтоннуң киржилгези-биле чазактың онзагай хуралы май 30-ниң кежээзинде болган, ажыл соксадыышкыны-биле холбаштыр тургустунган байдалды аңаа чугаалашкан.

Рейтер агентилелиниң дыңнадыы-биле алырга, ажыл соксадыышкыны-биле холбаштыр Англияга онзагай байдалды чарлаар дугайында чарлыкка хаан ат салган. Паровоз машинистериниң болгаш одакчыларының каттышкан профэвилелиниң кол секретарының дузалакчызы Холлуорттуң Пресс Ассошиэйши агентилелиниң корреспондентизиниң онзагай байдалды чарлаанын ажыл соксаткан ажылчыннар канчаар көөрүл деп айтырыынга харылаанны болза, «херекти төнчүзүнге чедир чорударын олар бүрүн шиитпирлеп алганнар».

(СЭТА).

Англияда онза байдалды чарлааны

ЛОНДОН. Демир оруктарда ажыл соксадыышкыннары-биле холбаштыр Англияга онзагай байдалды чарлаар дугайында чарлыкка хаан май 31-де ат салган.

Онзагай байдалды чарлаан таварылгада кандыг-даа хемчегларни ап болурун чазакка чөпшээрелди берип турар 1920 чылда хүлээп алдынган хоойлуга үндезилээш бо онзагай байдалды чарлаан. Амы-хуунуң ажыглалында чүүк машиналарын, почталарны болгаш аъш-чем чүүлдерин баштайгы хемчеглер кылдыр күрүнеже чазак хавырып алыр байдалдыг деп парлалгада чугаалап турар. Транспорт ажылынга шеригни чазак ажыглаар чадавас деп чамдык дыңнадыгларда база чугаалап турар.

Онзагай байдалды чарлааны-биле чергелештир парламентиниң сессиязы мурнунда доктааткан хүнү июнь 14-те эвес, а июнь 9-та ажыттынган деп турар. Пресс Ассошиэйши агентилелиниң айтып турары болза, чаа соңгуткан парламентиниң чыыжының хуусаазын эрте эгелээр кылдыр көөрүрген чорук Англияның политиктиг төөгүзүнге кажан-даа турбаан.

(СЭТА).

Француз эрге-чагыргаларның Камерунда кадыг каржы чоруктары

ПАРИЖ. Француз парлалганың дыңнадыын өзүгаар алырга, сөөлгү үеде Францияның экватор Африказында харагалзал девискээри болур Камерунда ол черниң чурттакчылары-биле полиция аразынга хан төгүүшкүннүг үскүлежишкиннер болгулаан. Мбенгага (британ Камерунуби-биле кызыгаарда) май 22-де эгелээн хөдээшкиннер чурттуң код хоорайларын — Яунде, Дуала, Эдеа болгаш өске-даа хоорайларны шыва алган. Хоругдатырганнарны кара-бажыңдан хостаарын оралдашкан угуулга бижиктиг кижилерни Дуаланың полициязы боолаан. Камерунчулардан дөрт кижи өлүрткен, 20 кижи балыглаткан.

Камерунның найыслалы Яундеге май 26-да үш кижи өлүрткен, 40 кижи балыглаткан. Май 27-де ол хоорайга муң хире кижи киржикчилиг чыскаал болган. Чыскаалганнар-биле үскүлежишкин үезинде полиция ийи камерунчуларны өлүргеш, 10 кижини балыглаан.

Француз экватор Африкалындан шериглерни база жандармерлерни Яундеже болгаш Камерунуң өске-даа районнарынче далаш-биле өктап турар.

Франс Пресс агентилелиниң дыңнадыы-биле алырга, француз эрге-чагыргалар эзээн хөй черлерде өүзээлээшкин байдалын чарлаан болгаш дыка хөй хоругдалдарны, колдуунда чурттуң национал хосталгазы дээш демисежип турар Камерунның чонунуң Эвилели деп демократтыг организациялының кежигүннериниң иштинге чорутканнар.

Колония өзү-чурумун узуткаары база бодунуң салым-чаанын бодуу тодаргайлаар эргени чонга тыпсыры дээш Камерунда күштелип турар шимчээшкинни кадыг дошкун аажылалдар-биле базарын француз колонизаторлар ыралдажып турар.

(СЭТА).

Мурнундагы гитлержини Алдыы Саксонияның культура министринге томуйлаанынга Барыын Германияның хөй-иитизи удурланып турар

БЕРЛИН. Алдыы Саксонияның черниң чаа чазаанда культура министринге Геттингенниң парлалга үндүрер черниң ээзи мурнундагы гитлержи Шлютерни томуйлаанынга Барыын Германияның хөй-иитизи удурланып турар.

Шлютер гитлержи өзү-чурумнуң үезинде Геттинген хоорайның кеземче херээниң полициязын баштап турганын болгаш антифашистерни истеп сүрерингe идепкейлиг киржин турганын парлалга дыңнадып турар. Шлютер фашистиг идеяларны пропагандалап турган.

Шлютерни томуйлаанынга удур чоокта чаа чыскаал болган, аңаа университеттиң үш муң студентилери болгаш башкылары киришкен. Геттингенниң хоорай чөвүлели онза хуралынга чыскаалганнарны деткинр дээн.

Брауншвейгте дээди школаның өөреникчилери, Гейдельбергте университеттиң студентилери Геттинген университединиң студентилеринге болгаш башкыларынга эп-сеткилин каттыштырарын илергейлээн. Ольденбурггтуң дээди башкы школазының студентилери, а ол ышкаш Барыын Берлиниң эзээн хөй дээди өөредилге черлериниң студентилери Шлютерни культура министринге томуйлаанынга база удурланып турарлар.

(СЭТА).

АКШ-та шериг калчаараашкынының киткээни

ВАШИНГТОН. АКШ-тың чазак органнары июльда үш хүн дургузунда найыслалдан көжүп чоруткаш, «онза» черлерден ажылдазын деп дужаал берген. Ол хемчегни «хамааты камгалалдың» айтыгларынче чоннуң кичээнгейин кедүрери эргежок чугула деп чылдак-биле чорудуп турар.

Июнь 15-тен эгелээш президент, кабинет, чазак органнарының удуртукчулары болгаш күрүненин 15 муң хире албан-хаакчылары Вашингтондан 50—300 миль черлерде турар пунктуларже көжүп чоруур. Ол чорудулганы «дүвүрээзин чорудулгазы» деп адап турар болгаш ону боттандырарының үезинде дайын үезинин байдалынга чоок байдалдарны тургускан турар.

«Вашингтон пост» солуннуң дыңнатканын өзүгаар алырга, камгалал министерствозу Мэриленд штатта чер адаанын тудуунга ажылдаар.

Май 31-де парлалга харылзаазынга хамаарыштыр ак бажыңның секретары Хэгерти дээрзи Эйзенхауэрни ооң «онза» штады, а ол ышкаш парлалганың, радионуң, телевизор компанияларының чамдык төлээлекчилери болгаш чурук корреспондентилери үдээр дээн. Президент бодунуң штады-биле кады үш хүннериң дургузунда «чажыт» штаб-квартирага турар. Кабинеттиң кежигүннери өске черлерже чоруур. Ооң-биле кады «хамааты камгалалдың өөрединиң 50 хоорайларга чорудар.

(СЭТА).

Бирги чергениң шыдыраачызы дээш

Кызыл хоорайның шыдыраачыларының аразында бирги чергениң шыдыраачызы дээш ойнаашкын чоруп турар.

Шыдыраачыларның иштинден эки түүнелдиг ойнап турар эштер хөй. Эш Беркович (областың харылзаа чери) 10 кижи-биле ойнаар турган, 9 кижи-биле ойнаан $7^1/_2$ сан алган болгаш бирги чергениң нормазын ойнап алган. Эш Ламаш-оол (башкы институту) 10 кижи-биле ойнаан, 7 санны, эш Рубов («Динамо») 10 кижи-биле ойнаар турган 7 кижи-биле ойнаан, 6 санны, эш Хомушку (область чемпиону) 10-ның 6-зы-биле ойнаан 4 санны туттуг алганнар. Ол ышкаш Кунчун, Бяков олар база-ла эки мергежилдиг ойнап турарлар.

Г. БАЛЧЫР.

редактор Д. О. БЕГЗИ.

Совет кинофильмнериниң Аргентинада чедишкини

БУЭНОС-АЙРЕС. Совет Эвилелиниң Буэнос-Айресте ажыттынган үлетпүр делгелгезиниң кино көргүзер черинде совет кинофильмнер улуг чедишкинниг болуп турар. Делгелгениң экспонаттарын көрген соонда көрүкчүлер совет чечен чогаал, эртем-техниктиг болгаш уруглар фильмнерин сонуургап көрүп турар. Ылангыя «Каспийниң нефтичилери», «Волга-Дон» болгаш өске-даа кинолар көрүкчүлериниң бедик үнелээшкинин алган.

(СЭТА).

Барыын Германияның чаза шериг чыылдазының дугайында хоойлу төлевилелин парламентиге киирген

ЛОНДОН. Рейтер Агентилелиниң Боннданын дыңнадып турарын өзүгаар алырга «эки тура шериглерин» чыылдырар дугайында хоойлу төлевилелин Барыын Германияның канцлери Аденауэр бундестратка көөрү-биле киирген. «Ол хоойлу төлевилели болза, Барыын Германияның париж дугуржулгаларын боттанырынче угланган бир дугаар хоойлуг базымы болур» — деп дыңнадыгда чугаалап турар.

Аденауэрниң чогаалын киирген хоойлу төлевилели «түр чүве» деп Рейтер агентилели айтып турар. Ол хоойлу үүгле келир чылдың март 31-ге чедир күштүг болур.

Балбак чепсеглээшкиниң болгаш шеригиниң бодунуң составын 500 муң болурарының дугайында хоойлу төлевилелин чоокку үеде, харын-даа июньда кылын киирер бодалдын чазак чарлаан.

(СЭТА).

БИСТИҢ КЕЖИВИС

Кеш кижиниң организминге улуг рольдуг. Кеш организмниң бүдүүн даштыкы саълдар-халдавырлардан болгаш микробтардан камгалап турар; нервиниң төнген уштары кеште барын тараан, ооң дузазы-биле кижи даштыкы хуулдуруушкуннарны шингээдип ап турар; кеш өй-тал температураны мага-ботка тургузарын дузалап турар. Кешти дамчыштыр дер-биле кады организмде хоралыг бүдүмелдер үнүп турар.

Бир эвес кеш бо бүгү үүлдерни күүсетсин дээр болза, кеш аарыг, шыйбак чок, кадык болур ужуруг.

Ажыл үезинде кеш, ылаңгыя холдар дораан хирлени бээр. Ынчангаш дүштеки чапсар үезинде чемненир мурнунда холдарны саван-биле эки чуур херек. Ажыл хүнүнүң соонда душка кирип, хевин солуп алыр, ынчаарга ажылдап кедер тускай хевин ол ажылдап турар черинге артырар.

Кештиң үрелирин болдурбас дээр болза, бодунуң ажылдап турар черинге үлегерлиг корум-чурумну тургузар, техниканың айыыл чок чоруун сагыыр херек. Ажылдап турар черинге чээрген, кескиндилер, тогланчылар турбас ужуруг; оларны щётка азы тускай ширбиш-биле аштаар, чанагаш хол-биле аштап болбас. Станок болгаш херекселдер кажан-даа эдилиг болур ужуруг, оон башка кешти балыглап азы шыйбактап болур. Балыгланы берген кешти дамчыштыр хоралыг микробтар организмче киргеш, зартыш болур. Ынчангаш улуг эвес шыйбакты болгаш чарлы берген черни санитар черлеринде аптечкаларда үргүлчү турар дезинфекция эзилдирин-биле чуур херек. Дыка балыгланыр болза, эмчи ажылдакчызынга баар херек.

Ажылчыннар чамдыкта химиктиг бүдүмелдер болгаш минералдыг үстер-биле ажылдаар апаар. Ол чүүлдер кешти күргадыр, картталдырар, бүзүргей болу бээр чорукту үндүрүп болур, а чамдыкта кештиң зарыыр чоруун болдурар.

Бо болуушкуннарны болдурбас төлээде, химиктиг бүдүмелдерни кешке дээртпес болза эки. Бүдүрүлгеде хереглетинин турар эмульсиялар, эзилдиркичилер болгаш өске-даа бүдүмелдер-биле хол чуп болбас. Бо чүүлдер кештиң хуулар чоруун болдурар. Холдарны саван-биле чуур херек.

Хуунуң арыг-шеверин болгаш техниканың айыыл чок чоруун эки сагыш, ажылдаар черинге корум-чурумну сагып тургаш, кештиң зарыыр чоруун болдурбайн барып болур.

Санитар чырыдыышкынының Тыва область бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3 — 62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киллдистериниң —3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажыл-агый киллдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киллдистериниң база бухгалтериянның—3—65.

ТС—02121. Культура эргелелиниң типографиязы